

ИНСТРУМЕНТИ НА МЕЃУНАРОДНОТО КОСМИЧКО ПРАВО

Македонски СТУДЕНТИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ
И РАЗВОЈ ОД КОСМОСОТ - Скопје

The work is published for and on behalf of the United Nations.

The present work is an unofficial translation for which the publisher accepts full responsibility.

© 2017 United Nations for the English edition

© 2023 United Nations for the Macedonian edition

All rights reserved worldwide.

Делото се издава во име на Обединетите нации.

Ова дело е неофицијален превод за кој издавачот презема целосна одговорност.

© 2017 година, Обединети нации за англиско издание

© 2023 година, Обединети нации за македонско издание

Сите права се задржани во цел свет.

ПРВО ИЗДАНИЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ПРЕВОД

Издавач: Македонски СТУДЕНТИ ЗА ИСТРАЖУВАЊЕ И РАЗВОЈ ОД КОСМОСОТ (МК-СИРК) – Скопје

Седиште на издавачот: Факултетско студентско собрание на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФСС–ФИНКИ), во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Веб-локација на издавачот: www.seds.org.mk

Главен и одговорен уредник: *Александар Ташковски*, претседавач на МК–СИРК

Носител на авторското право: Обединети нации

Наслов на изворното англиско издание: *International Space Law: United Nations Instruments, UN/United Nations Office for Outer Space Affairs* – ISBN 9789211013849

Наслов на преведеното македонско издание: *ИНСТРУМЕНТИ НА МЕЃУНАРОДНОТО КОСМИЧКО ПРАВО*

Автор на насловот на македонското издание: *Александар Ташковски*

Слика на насловна страна: „[Творецот](#)“ © академик *Васко Ташковски*, МАНУ

Графички дизајн: *Теано Кардула*

Дизајн на корица: *Александар Ташковски* и *Теано Кардула* на „[Творецот](#)“ © акад. *Васко Ташковски*, МАНУ

Преведувач: *Александар Ташковски*, LL.B. LL.M.

Ревизор на преводот: вонреден професор д-р *Соња Киџановска-Кимовска*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“ во Скопје

Техничка редакција:

д-р *Александар Шулевски*, научен соработник во АСТРОН, Институт за радиоастрономија на Кралството Холандија

м-р *Ѓеорѓи Ташковски*, професор по стручни машински предмети во СОТУ „Ѓорѓи Наумов“ – Битола

Рецензент: академик *Катица Кулаковска*, Македонска академија на науките и уметностите (МАНУ)

Лектор: м-р *Емилија Величкова*, професор по македонски јазик во СУГС Гимназија „Јосип Броз Тито“ – Скопје

Соработник за споредба со кинеското издание: д-р *Игор Радев*, синолог

Соработник за споредба со шпанското издание: вонреден професор д-р *Сања Михајловиќ-Косијадиновска*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“ во Скопје

Менаџер на преведувачкиот процес: професор д-р *Гордана Ајосиоловска*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Природно-математички факултет – Скопје

Електронскиот и аудиоформатот на македонското издание, прочитан од *Анџела Стојановска*, може бесплатно да ги прочитате или преслушате на: www.seds.org.mk

Патрон: Меѓународно КОСМИЧКО ДВИЖЕЊЕ (МКД) – Битола

Веб-локација на патронот: www.cosmics.world

Наслов на истражувачкиот проект: Анализа и синтеза на забелешките од академската, стручната и општата јавност за првото издание на македонскиот превод на меѓународните космичко-правни инструменти

Ситие вклучени во истражувачкиот проект се јавно објавени и редовно обновувани на веб-страниците на МКД-Битола и МК-СИРК, каде во секој на времетраењето на македонското издание има постојано отворен повик за вклучување на колеги во истражувањето.

Со овој текст, Александар Ташковски изразува јавна благодарност до професор д-р Тајјана Петрушевска (1967 – 2022) од Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Партнерски организации и соработници: Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Скопје, Универзитетско студентско собрание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Здружение на граѓани СКОПСКО АСТРОНОМСКО ДРУШТВО – Скопје, Здружение за вселенски развој ИНТЕРНЕШНЛ СПЕЈС АЛАЈЕНС – Кичево, МИД – Македонско истражувачко друштво Скопје, Здружение за афирмација на уметност ФЛУКТУС – Скопје и други.

Место на издавање: Скопје

Средствата за оваа иницијатива се собираат од донации, доброволни прилози и други видови трансферентна финансиска помош и поддршка до моментот кога ќе се покријат сите поврзани трошоци.

Цитирање на делото според македонскиот правопис: *UN/United Nations Office for Outer Space Affairs. International Space Law: United Nations Instruments.* Превод Александар Ташковски и други. **ИНСТРУМЕНТИ НА МЕЃУНАРОДНОТО КОСМИЧКО ПРАВО.** Скопје: МК–СИРК, 2024.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

341.229:[341.123:341.24

ИНСТРУМЕНТИ на меѓународното космичко право [Електронски извор] / [главен и одговорен уредник Александар Ташковски ; преведувач [од англиско издание] Александар Ташковски]. - Скопје : Македонски студенти за истражување и развој од космосот (МК–СИРК), 2024

Начин на пристапување (URL): <https://www.seds.org.mk/книга.pdf>. - Превод на делото: International space law: United Nations instruments. - Текст во PDF формат, содржи III, [9], 122 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 27.11.2024. - Фусноти кон текстот. - Меѓународното космичко право и Канцеларијата на Обединетите нации за космички работи : предговор / Симонета Ди Пипо: стр. III-[IV]. - Ревизор на преводот: Соња Китановска Кимовска. - Техничка редакција: Александар Шулевски, Георги Ташковски. - Рецензент: Катица Кулавакова. - Лектор: Емилија Величкова. - Менаџер на преведувачкиот процес: Гордана Апостоловска

ISBN 978-608-67314-1-0

а) Меѓународно космичко право -- Инструменти -- Обединети нации

COBISS.MK-ID 64811525

ИНСТРУМЕНТИ НА МЕЃУНАРОДНОТО КОСМИЧКО ПРАВО

*Македонски СТУДЕНТИ ЗА
ИСТРАЖУВАЊЕ И РАЗВОЈ ОД
КОСМОСОТ (МК-СИРК)*

Скопје, 2024 г.

Предговор

Меѓународното космичко право и Канцеларијата на Обединетите нации за космички работи

1967 година е пресвртница во космичката историја, затоа што тогаш влегува во сила основниот инструмент на меѓународното космичко право: *Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употреба на космичкото просторанство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела*. Сега, задоволство ми е да го претставам ова најново издание со кое се документира овој прв меѓународен договор, заедно со следните меѓународни договори, конвенции и акти кои ги поставија темелите на меѓународното космичко право. Канцеларијата објавува серија референтни книги со меѓународни договори повеќе од две децении. Тие се докажале како корисен и сеопфатен извор на информации за широк опсег на космички стручњаци, вклучувајќи ги и лицата кои се дел од креирањето на законите и јавните политики, техничките и економските специјалисти, како и истражувачите и научниците.

Подготовката на зборниците со меѓународни договори отсекогаш била составен дел од пошироките напори на Канцеларијата на полето на градење капацитети во меѓународното космичко право. Од 2001 година, Канцеларијата организира меѓународни работилници за изградба на капацитети во космичкото право, што претставуваат корисна платформа за размена на информации за космичкото право меѓу професионалците, како и за примена и зајакнување на истото. Покрај тоа, веб-локацијата на Канцеларијата содржи база на податоци со документи кои се однесуваат на регулирањето на националните космички активности. Веб-локацијата, исто така, ги покажува долгогодишните напори на Канцеларијата за развој на сеопфатни подготвителни дејности (фр. *travaux préparatoires*) поврзани со договорите на Обединетите нации за космичкото просторанство.

Покрај гореспоменатите големи напори на Канцеларијата за градење капацитети, внимание заслужуваат и нејзините технички надлежности поврзани со меѓународното космичко право. Во име на Генералниот секретар, Канцеларијата ги извршува обврските што произлегуваат од

договорите на Обединетите нации и начелата за космичкото пространство, вклучувајќи и одржување на Регистарот на Обединетите нации за објектите лансирани во космичкото пространство, воспоставен во согласност со *Конвенцијата за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство* и Резолуцијата на Генералното собрание 1721 (XVI) Б од 20 декември 1961 година. Канцеларијата, исто така, активно собира и шири информации за статусот на договорите на Обединетите нации за космичкото пространство, ги промовира меѓународните договори и ги проследува писмата на Генералниот секретар со коишто ги охрабрува државите и соодветните меѓународни меѓувладини организации да пристапат кон нив.

Да резимирам, уште од почетокот на вклучувањето на Обединетите нации во космичките работи, горенаведените активности на Канцеларијата – заедно со многу други активности – беа насочени кон преземање проактивни и креативни мерки за зајакнување и делотворна примена на меѓународното космичко право за добробит на сите вклучени страни, вклучувајќи ги државите и меѓународните меѓувладини и невладини организации.

Оваа публикација е со наслов *Меѓународно космичко право: Инструменти на Обединетите нации* бидејќи претставува најсеопфатна и најсовремена збирка инструменти кои се изработени, унапредени и утврдени под покровителство на Обединетите нации. Овие инструменти го сочинуваат главното тело на меѓународното космичко право и ќе продолжат и во дваесет и првиот век, да обезбедуваат ефективна рамка за сè побројните и посложени предизвици на проучувањето и ползувањето на космичкото пространство за мирољубиви цели. Нека продолжат да ги поддржуваат космичките активности во претстојните години.

Симонета Ди Пипо
директор
Обединети нации
Канцеларија за космички работи

Содржина

Сѝрана

Прв дел. Договори на Обединетите нации	1
А. Договор за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела	3
Б. Договор за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство.....	11
В. Конвенција за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти	16
Г. Конвенција за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство	27
Д. Договор со кој се уредуваат активностите на државите на Месечината и другите небесни тела	33
Ѓ. Информации за депонирање на договорите на Обединетите нации	45
 Втор дел. Начела усвоени од Генералното собрание	 48
А. Декларација за правните начела со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство	50
Б. Начела со кои се уредува примената од страна на државите на вештачките Земјини сателити за меѓународен телевизиски пренос во живо	53
В. Начела за далечинско набљудување на Земјата од космичкото пространство.....	58

Г. Начела за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство	64
Д. Декларација за меѓународна соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство заради добробит и во интерес на сите држави, земајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој	74

Трет дел. Релевантни резолуции усвоени од Генералното собрание

79

А. Резолуција 1721 А и Б (XVI) од 20 декември 1961 година: Меѓународна соработка во врска со мирољубивите употреби на космичкото пространство	81
Б. Точка 4 од Резолуцијата 55/122 од 8 декември 2000 година: Меѓународна соработка за мирољубива употреба на космичкото пространство.....	83
Некои аспекти поврзани со користењето на геостационарната орбита	83
В. Резолуција 59/115 од 10 декември 2004 година: Примена на концептот „држава лансирач“	87
Г. Резолуција 62/101 од 17 декември 2007 година: Препораки за унапредување на практиките на државите и на меѓународните меѓувладини организации при регистрирање космички објекти	89
Д. Резолуција 68/74 од 11 декември 2013 година: Препораки за националното законодавство поврзано со мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство.....	95

Четврт дел. Други документи.....

100

А. Упатства од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство за намалување на космичкиот отпад.....	102
Б. Безбедносна рамка за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство	108

Прв дел

**Договори на
Обединетите нации**

А. Договор за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹

Државиите членки на овој Договор,

Инспирирани од големите можности што се отвораат пред човештвото како резултат на човековото навлегување во космичкото пространство,

Прејознавајќи го заедничкиот интерес на целото човештво за развој на истражувањето и употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Верувајќи дека истражувањето и употребата на космичкото пространство треба да се вршат заради добробит на сите народи, независно од нивниот стадиум на економски или научен развој,

Сакајќи да придонесат кон широка меѓународна соработка како во научните, така и во правните аспекти на истражувањето и употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Верувајќи дека таквата соработка ќе придонесе кон развој на заемно разбирање и зајакнување на пријателските односи помеѓу државите и народите,

Повикувајќи се на Резолуцијата 1962 (XVIII), насловена како „Декларација за правните начела со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство“, која беше едногласно прифатена од Генералното собрание на Обединетите нации, на 13 декември 1963 година,

Повикувајќи на Резолуцијата 1884 (XVIII), со којашто се повикуваат државите да се воздржат од поставување во орбитата околу

¹ Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 610, бр. 8843.

Земјата на какви било објекти со нуклеарни оружја или друг вид оружја за масовно уништување или од инсталирање такви оружја на небесните тела, која беше едногласно прифатена од Генералното собрание на Обединетите нации на 17 октомври 1963 година,

Имајќи ја предвид Резолуцијата на Генералното собрание на Обединетите нации 110 (II) од 3 ноември 1947 година, со која се осудува пропаганда која има за цел или е веројатно да предизвика или да поттикне закани по мирот, нарушување на мирот или чин на агресија, и имајќи предвид дека оваа резолуција е применлива во космичкото пространство,

Убегени дека Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, ќе придонесе кон зајакнување на целите и начелата од Повелбата на Обединетите нации,

Се согласија на следното:

Член I

Истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, се спроведуваат заради добробит и во интерес на сите земји, независно од нивниот стадиум на економски или научен развој, и се надлежност на целото човештво.

Космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, се слободни за истражување и употреба од страна на сите држави без никаква дискриминација, а врз основа на еднаквост и во согласност со меѓународното право, со слободен пристап до сите области на небесните тела.

Ќе постои слобода за научни истражувања во космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, и државите ќе ја олеснуваат и поттикнуваат меѓународната соработка во овие истражувања.

Член II

Космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, не се предмет на присвојување од страна на државите преку

прогласување суверенитет, преку користење или окупација, или на кој било друг начин.

Член III

Државите членки на Договорот ги спроведуваат активностите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, во согласност со меѓународното право, вклучително и со Повелбата на Обединетите нации, а во интерес на одржување на меѓународниот мир и безбедност и унапредување на меѓународната соработка и разбирање.

Член IV

Државите членки на Договорот се обврзуваат да не поставуваат во орбитата околу Земјата никакви објекти со нуклеарни оружја или друг вид оружја за масовно уништување, да не инсталираат такви оружја на небесните тела и да не поставуваат такви оружја во космичкото пространство на никаков друг начин.

Месечината и другите небесни тела ќе бидат употребувани од сите држави членки на Договорот единствено за мирољубиви цели. Се забранува создавање воени бази, структури и утврдувања, тестирање на секаков вид оружја и изведување воени маневри на небесните тела. Не се забранува користењето воен персонал за научни истражувања, или за какви било други мирољубиви цели. Исто така, не се забранува користењето на каква било опрема или средства што се неопходни за мирољубиво истражување на Месечината и другите небесни тела.

Член V

Државите членки на Договорот ги сметаат космонаутите за дипломатски претставници на човештвото во космосот и им ја укажуваат целокупната расположлива помош во случај на хаварија, несреќа или принудно слетување на територијата на друга држава членка или на меѓународни води. Космонаутите кои имаат вакво приземјување, безбедно и брзо се враќаат во државата регистратор според нивното космичко возило.

При реализирањето активности во космичкото пространство и на небесните тела, космонаутите на една држава членка им ја укажуваат

целокупната расположлива помош на космонаутите од другите држави членки.

Државите членки на Договорот веднаш ги известуваат другите држави членки на Договорот или Генералниот секретар на Обединетите нации за сите појави што ќе ги откријат во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, а кои би можеле да претставуваат опасност за животот или здравјето на космонаутите.

Член VI

Државите членки на Договорот сносат меѓународна одговорност за националните активности во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, без разлика дали нив ги спроведуваат владини агенции или невладини субјекти и да гарантираат дека националните активности се спроведуваат во согласност со одредбите предвидени во овој Договор. Активностите на невладините субјекти во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, се спроведуваат со дозвола и под постојан надзор од соодветната држава членка на Договорот. Кога активностите во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, ги спроведува меѓународна организација, одговорноста за придржување до овој Договор ја сносат меѓународната организација и државите членки на Договорот кои членуваат во таа организација.

Член VII

Секоја држава членка на Договорот која лансира или обезбедува лансирање објект во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, како и секоја држава членка од чијашто територија или капацитет се лансира објект, сноси меѓународна одговорност за штетата која ќе ја предизвика тој објект или неговите составни делови на друга држава членка на Договорот или на нејзините физички или правни лица на Земјата, во воздушниот простор или во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела.

Член VIII

Државата членка на Договорот во чиј регистар е запишан објектот лансиран во космичкото пространство ја задржува надлежноста и контролата врз таквиот објект и врз екипажот во него, додека тие се во космичкото пространство или на небесното тело. Правата на сопственост на објектите лансирани во космичкото пространство, вклучувајќи и објекти што се приземјиле или се изградени на некое небесно тело, и на нивните составни делови, остануваат непроменети за време на нивниот престој во космичкото пространство, на небесното тело, или по враќањето на Земјата. Таквите објекти или составни делови најдени надвор од границите на државата членка на Договорот во која се регистрирани, ѝ се враќаат на таа држава членка, која, по претходно барање, пред враќањето на објектот ќе ги обезбеди податоците за негова идентификација.

Член IX

При истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, државите членки на Договорот се водат од начелото на соработка и заемно помагање и ги спроведуваат сите свои активности во космичкото пространство, вклучително и на Месечината и на другите небесни тела, со должна почит кон соодветните интереси на сите други држави членки на Договорот. Државите членки на Договорот го проучуваат и истражуваат космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, на начин со кој се избегнува нивно штетно загадување, како и негативни промени во животната околина на Земјата поради контакт со вонземски материји, и каде што е потребно, усвојуваат соодветни мерки за таа цел. Ако некоја држава членка на Договорот има причина да верува дека некоја активност или експеримент планирани од неа или од нејзини државјани во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, би предизвикале потенцијално штетно мешање врз активностите за мирољубиво истражување и употреба на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, на други држави членки, се вклучува во соодветни меѓународни консултации пред да продолжи со таквата активност или експеримент. Државата членка на Договорот која има причина да верува, дека некоја активност или експеримент планирани од друга држава членка во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни

тела, би предизвикале потенцијално штетно мешање врз активностите за мирољубиво истражување и употреба на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, може да побара консултации во врска со таквата активност или експеримент.

Член X

Со цел да се промовира меѓународната соработка во истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, а во согласност со целите на овој Договор, државите членки на Договорот врз рамноправна основа, ги разгледуваат сите барања од другите држави членки на Договорот за да им се даде можност за набљудување на летот на космичките објекти што се лансирани од тие држави.

Природата на таквата можност за набљудување и условите, под кои истата може да се овозможи, се утврдуваат со договор меѓу засегнатите држави.

Член XI

Заради унапредување на меѓународната соработка во мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство, државите членки на Договорот што спроведуваат активности во космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, се согласуваат, колку што е тоа можно и практично изводливо, да го информираат Генералниот секретар на Обединетите нации, како и јавноста и меѓународната научна заедница, за природата, спроведувањето, местата и резултатите од таквите активности. По приемот на горенаведените информации, Генералниот секретар на Обединетите нации треба да биде подготвен истите веднаш и ефективно да ги сподели.

Член XII

Сите станици, инсталации, опрема и космички возила на Месечината и на другите небесни тела се отворени за претставници на другите држави членки на Договорот врз основа на реципроцитет. Таквите претставници благовремено известуваат за планираната посета за да се одржат соодветни консултации и да се обезбедат максимални

мерки на претпазливост заради гарантирање на безбедноста и избегнување мешање со востановеното работење на капацитетот што треба да се посети.

Член XIII

Одредбите од овој Договор се применуваат за активностите на државите членки при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, независно од тоа дали таквите активности ги спроведува една држава членка на Договорот или повеќе држави заедно, вклучително и случаи кога тие се спроведуваат во рамките на меѓународни меѓувладини организации.

Сите практични прашања што може да се јават во врска со спроведувањето на активностите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ги Месечината и другите небесни тела, од страна на меѓународните меѓувладини организации, ги решаваат државите членки на Договорот или со соодветната меѓународна организација, или со една или повеќе држави членки на таа меѓународна организација, коишто се членки и на овој Договор.

Член XIV

1. Овој Договор е отворен за потпишување за сите држави. Секоја држава која нема да го потпише овој Договор пред неговото влегување во сила во согласност со став 3 од овој член, може да пристапи кон него во секое време.

2. Овој Договор подлежи на ратификација од државите потписнички. Ратификационите инструменти и инструментите за пристапување се депонираат кај владите на Сојузот на Советските Социјалистички Републики, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска и Соединетите Американски Држави, кои со ова се назначуваат за влади депозитери.

3. Овој Договор влегува во сила со депонирањето на ратификационите инструменти од пет влади, вклучувајќи ги и владите кои се назначени како влади депозитери во согласност со овој Договор.

4. За државите чиешто инструменти за ратификација или за пристапување се депонирани по влегувањето во сила на овој Договор,

истиот стапува во сила на денот на депонирањето на нивните инструменти за ратификација или пристапување.

5. Владите депозитери навремено ги известуваат сите држави потписнички и пристапнички за датумот на секој потпис, датумот на депонирање на секој инструмент за ратификација и пристапување кон овој Договор, за датумот кога влегле во сила, како и за други известувања.

6. Овој Договор го регистрираат владите депозитери, во согласност со член 102 од Повелбата на Обединетите нации.

Член XV

Секоја држава членка на Договорот може да предложи измени и дополнувања на овој Договор. Измените и дополнувањата влегуваат во сила за секоја држава членка на Договорот која ги прифаќа измените и дополнувањата по нивното прифаќање од мнозинството држави членки на Договорот, а потоа за секоја останата држава членка на Договорот на денот на прифаќање на истите од нејзина страна.

Член XVI

Секоја држава членка на Договорот може да извести дека се повлекува од Договорот најмалку по една година од неговото влегување во сила, по пат на писмено известување до владите депозитери. Таквото повлекување влегува во сила по истекот на една година од денот кога е примено тоа известување.

Член XVII

Овој Договор, чијшто кинески, англиски, француски, руски и шпански текст се подеднакво веродостојни, се депонира во архивите на владите депозитери. Уредно заверени копии од овој Договор се доставуваат од страна на владите депозитери до владите на државите потписнички и пристапнички.

КАКО СВЕДОШТВО НА ПОГОРЕ НАВЕДЕНОТО, долупотпишаните, уредно овластени, го потпишаа овој Договор.

СОСТАВЕН во три примероци, во градовите Лондон, Москва и Вашингтон, на дваесет и седмиот ден од месец јануари, илјада деветстотини шеесет и седмата година.

Б. Договор за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство²

Договорниите страни,

Забележувајќи ја големата важност на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹, кој повикува на укажување на целокупната расположлива помош на космонаутите во случај на хаварија, несреќа или принудно слетување, брзо и безбедно враќање на космонаутите и враќање на објектите кои биле лансирани во космичкото пространство,

Стремејќи се да ги развијат и дополнително да ги конкретизираат овие обврски,

Посакувајќи да ја унапредат меѓународната соработка во мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство,

Водени од чувствата на хуманост,

Се согласија на следното:

Член 1

Секоја договорна страна која добила информација или открила дека екипажот на некое космичко летало претрпел хаварија или се наоѓа во непогодна ситуација или направил принудно или непланирано слетување на територија под нејзина јурисдикција, на меѓународни води или на некое друго место кое не е под јурисдикција на ниту една држава, веднаш:

а) го известува органот што го извршил лансирањето или во случај да не може да го утврди и без одлагање да стапи во контакт со

² Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 672, број 9574.

органот што го извршил лансирањето, тогаш веднаш издава јавно соопштение преку сите средства за комуникација што ѝ се на располагање;

б) го известува Генералниот секретар на Обединетите нации, кој треба без одлагање да ја сподели информацијата со сите средства за комуникација кои му се на располагање.

Член 2

Ако поради хаварија, несреќа, итно или непланирано слетување, екипажот на космичкото летало слета на територија која е под јурисдикција на некоја од Договорните страни, таа веднаш ги презема сите неопходни чекори за да ги спаси и да им ја укаже целокупната потребна помош. Го известува органот што го извршил лансирањето и Генералниот секретар на Обединетите нации за мерките што ги презема и за нивниот напредок. Ако помошта од органот што го извршил лансирањето би издејствувала брзо спасување или значително би ја зголемила делотворноста на потрагата и спасувањето, органот што го извршил лансирањето соработува со договорната страна заради ефективно спроведување на потрагата и спасувањето. Ваквите операции ги насочува и контролира договорната страна, која постапува одржувајќи блиска соработка и постојани консултации со органот што го извршил лансирањето.

Член 3

Доколку е добиена информација или е откриено, дека екипажот на космичкото летало слетал во меѓународни води или на некое друго место кое не е под јурисдикција на ниту една држава, Договорните страни кои се во можност да дејствуваат, доколку е неопходно, укажуваат помош во потрагата и спасувањето на екипажот за да обезбедат негово брзо спасување. Тие ги информираат органот што го извршил лансирањето и Генералниот секретар на Обединетите нации за преземените мерки и нивниот напредок.

Член 4

Ако поради хаварија, незгода, итно или непланирано слетување, екипажот на космичкото летало слетал на територија под јурисдикција на

некоја договорна страна или е најден на отворено море или на некое друго место што не е под јурисдикција на ниту една држава, безбедно и итно им се враќа на претставниците од органот што го извршил лансирањето.

Член 5

1. Секоја договорна страна која добила информации или дознала дека некој космички објект или неговите составни делови се вратиле на Земјата, на територија под нејзина јурисдикција, или на отворено море, или на некое друго место кое не е под јурисдикција на ниту една држава, за тоа го известува органот кој го извршил лансирањето и Генералниот секретар на Обединетите нации.

2. Секоја договорна страна што има јурисдикција врз територијата каде што е откриен космичкиот објект или неговите составни делови, по барање на органот што го извршил лансирањето и со негова помош, доколку е побарано, ги презема сите изводливи чекори за спасување на објектот или неговите составни делови.

3. По барање од органот што го извршил лансирањето, објектите лансирани во космичкото пространство или нивните составни делови најдени надвор од територијалните граници на органот што го извршил лансирањето им се враќаат или им се ставаат на располагање на претставниците од органот што го извршил лансирањето, кој, по претходно барање, пред враќањето, ги обезбедува податоците за нивна идентификација.

4. И покрај став 2 и став 3 од овој член, договорната страна која има причина да верува дека некој космички објект или неговите составни делови што ги открила на територија под своја јурисдикција, или што ги подигнала од друго место, се од опасна или штетна природа, може за тоа да го извести органот што го извршил лансирањето, кој веднаш презема итни чекори, под насока и контрола од договорната страна, заради елиминирање на евентуалната опасност од штета.

5. Трошоците што ќе настанат при исполнување на обврските за подигнување и враќање на космичкиот објект или неговите составни делови во согласност со став 2 и став 3 од овој член ги сноси органот што го извршил лансирањето.

Член 6

За целите на овој Договор, поимот „орган што го извршил лансирањето“ се однесува на државата која е одговорна за лансирањето или, онаму каде што некоја меѓународна меѓувладина организација е одговорна за лансирањето, таа организација, доколку организацијата се изјаснила дека ги прифаќа правата и обврските кои произлегуваат од овој Договор и мнозинството држави членки од таа организација се договорни страни на овој Договор и на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела.

Член 7

1. Овој Договор е отворен за потпишување за сите држави. Секоја држава која нема да го потпише овој Договор пред неговото влегување во сила во согласност со став 3 од овој член, може да пристапи кон него во секое време.
2. Овој Договор подлежи на ратификација од државите потписнички. Ратификационите инструменти и инструментите за пристапување се депонираат кај владите на Сојузот на Советските Социјалистички Републики, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска и Соединетите Американски Држави, кои со ова се назначуваат за влади депозитери.
3. Овој Договор влегува во сила со депонирањето на ратификационите инструменти од пет влади, вклучувајќи ги и владите кои се назначени како влади депозитери во согласност со овој Договор.
4. За државите чиешто инструменти за ратификација или за пристапување се депонирани по влегувањето во сила на овој Договор, истиот стапува во сила на денот на депонирањето на нивните инструменти за ратификација или за пристапување.
5. Владите депозитери навремено ги известуваат сите држави потписнички и пристапнички за датумот на секој потпис, датумот на депонирање на секој инструмент за ратификација и пристапување кон овој Договор, за датумот кога влегле во сила, како и за други известувања.
6. Овој Договор го регистрираат владите депозитери, во согласност со член 102 од Повелбата на Обединетите нации.

Член 8

Секоја држава членка на Договорот може да предложи измени и дополнувања на овој Договор. Измените и дополнувањата влегуваат во сила за секоја држава членка на Договорот која ги прифаќа измените и дополнувањата по нивното прифаќање од мнозинството држави членки на Договорот, а потоа за секоја останата држава членка на Договорот на денот на прифаќање на истите од нејзина страна.

Член 9

Секоја држава членка на Договорот може да извести дека се повлекува од Договорот најмалку по една година од неговото влегување во сила, по пат на писмено известување до владите депозитери. Таквото повлекување влегува во сила по истекот на една година од денот кога е примено тоа известување.

Член 10

Овој Договор, чијшто кинески, англиски, француски, руски и шпански текст се подеднакво веродостојни, се депонира во архивите на владите депозитери. Уредно заверени копии од овој Договор се доставуваат од страна на владите депозитери до владите на државите потписнички и пристапнички.

КАКО СВЕДОШТВО НА ПОГОРЕ НАВЕДЕНОТО, долупотпишаните, уредно овластени, го потпишаа овој Договор.

СОСТАВЕН во три примероци, во градовите Лондон, Москва и Вашингтон, на дваесет и вториот ден од месец април, илјада деветстотини шеесет и осмата година.

В. Конвенција за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти³

Државите членки на оваа Конвенција,

Препознавајќи го заедничкиот интерес на целото човештво за унапредување на истражувањата и за употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Повикувајќи се на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела,

Со оглед на тоа што, и покрај мерките на претпазливост што ќе ги преземаат државите и меѓународните меѓувладини организации вклучени во лансирањето космички објекти, сепак, во некои случаи, самите тие објекти може да предизвикаат штета,

Препознавајќи ја потребата од изработка на ефективни меѓународни правила и постапки во врска со одговорноста за штетата предизвикана од космичките објекти и особено, од обезбедување брзо, целосно и правично одштетување на жртвите од таквата штета, во согласност со условите на оваа Конвенција,

Верувајќи дека воспоставувањето вакви правила и постапки ќе придонесе да зајакне меѓународната соработка во подрачјето на истражувањата и при употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Се согласија на следното:

³ Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 961, бр. 13810.

Член I

За целите на оваа Конвенција:

а) Поимот „штета“ значи изгубен живот, лична повреда или други оштетувања на здравјето; или загуба или штета на имотот на државите или на лицата – физички или правни, или имотот на меѓународните меѓувладини организации;

б) Поимот „лансира“ го опфаќа и обидот за лансирање;

в) Поимот „држава лансирач“ значи:

(i) Држава која лансира или која го обезбедува лансирањето на космичкиот објект;

(ii) Држава од чијашто територија или со чиишто капацитети се лансира космички објект;

џ) Поимот „космички објект“ ги опфаќа составните делови од космичкиот објект, како и лансирачкото возило и неговите делови.

Член II

Државата лансирач е апсолутно одговорна за плаќање надомест на штетата што ја предизвикал нејзиниот космички објект на површината на Земјата или на авион во летање.

Член III

Во случај на штета предизвикана на друго место освен на површината на Земјата врз космички објект од една држава лансирач или врз лица или имот во тој космички објект од космички објект на друга држава лансирач, втората сноси одговорност, само ако штетата е последица на нејзина вина или на вина на лицата за кои е одговорна.

Член IV

1. Во случај на штета предизвикана на друго место освен на површината на Земјата врз космички објект од една држава лансирач или врз лица или имот во тој космички објект, од космички објект на друга држава лансирач, и при тоа се предизвика штета на трета држава или на нејзини физички или правни лица, првите две држави се солидарно

одговорни кон третата држава, до оној степен до којшто е тоа определено од следново:

а) Ако штетата врз третата држава настанала на површината на Земјата или на авион во лет, тие имаат апсолутна одговорност кон третата држава;

б) Ако штетата била предизвикана врз космички објект на третата држава или врз лица или имот во тој космички објект, на друго место освен на површината на Земјата, нивната одговорност кон третата држава се утврдува врз основа на вината на секоја од првите две држави или врз основа на вината на лицата за која секоја од нив е одговорна.

2. Во сите случаи на солидарна одговорност утврдени во став 1 од овој член, товарот за надомест на штетата се распределува помеѓу првите две држави во согласност со степенот на вина; ако степенот на вина не може да се определи, товарот за надомест на штетата се распределува подеднакво меѓу нив. Ваквата распределба не задира во правото на третата држава да бара надомест на целата штета во согласност со оваа Конвенција од некоја или од сите држави лансирани кои се солидарно одговорни.

Член V

1. Секогаш кога две или повеќе држави заеднички лансираат космички објект, тие се солидарно одговорни за сета предизвикана штета.

2. Државата лансирач која го платила надоместот за штетата има право да поднесе барање за обесштетување кон другите учесници во заедничкото лансирање. Учесниците во заедничкото лансирање може да склучат договори за меѓусебна распределба на финансиските обврски во однос на кои тие се солидарно одговорни. Ваквите договори не задираат во правото на државата која претрпела штета да бара надомест на целата штета во согласност со оваа Конвенција од некоја или од сите држави лансирани кои се солидарно одговорни.

3. Држава од чијашто територија или капацитет се лансира космички објект се смета за учесник во заедничкото лансирање.

Член VI

1. Во согласност со одредбите од став 2 на овој член, државата лансирач се ослободува од апсолутна одговорност кога ќе утврди дека

штетата настанала целосно или делумно поради небрежност или намерно дејство или пропуст извршени со цел да се предизвика штета од страна на државата подносител или физичките или правните лица кои ги застапува.

2. Не постои никакво ослободување од вина во случаи каде што штетата настанала поради активности на државата лансирач, кои не се во согласност со меѓународното право, особено со Повелбата на Обединетите нации и Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела.

Член VII

Одредбите од оваа Конвенција не се применуваат за штета предизвикана од космички објект на државата лансирач врз:

- а) Државјани на таа држава лансирач;
- б) Странски државјани додека учествуваат во управувањето на космичкиот објект од времето на лансирањето или од која било фаза потоа сè до слетувањето, или додека се во непосредна близина на полигонот за планирано лансирање или слетување, а како резултат на покана од таа држава лансирач.

Член VIII

1. Држава која претрпела штета, или чиишто физички или правни лица претрпеле штета, може да поднесе барање за надомест на таквата штета до државата лансирач.

2. Ако матичната држава не поднесе барање, друга држава може, во однос на штетата која ја претрпеле кои било физички или правни лица на нејзина територија, да поднесе барање до државата лансирач.

3. Ако ни матичната држава, ни државата на чијашто територија настанала штетата, не поднесат барање или не најават дека имаат намера да поднесат барање, друга држава може, во однос на штетата што ја претрпеле нејзините жители со постојан престој, да поднесе барање до државата лансирач.

Член IX

Барање за надомест на штета се поднесува до државата лансирач преку дипломатски канали. Ако државата не одржува дипломатски односи со државата лансирач, може да побара друга држава да го поднесе барањето пред државата лансирач или поинаку да ги застапува своите интереси, во согласност со оваа Конвенција. Барањето може да се поднесе и преку Генералниот секретар на Обединетите нации, доколку и државата подносител и државата лансирач се членки на Обединетите нации.

Член X

1. Барање за надомест на штета може да се поднесе до државата лансирач најдоцна една година од датумот кога настанала штетата или утврдувањето на одговорната држава лансирач.

2. Ако една држава не знае за настанувањето на штетата, или не е во можност да ја утврди одговорната држава лансирач, може да го поднесе барањето во рок од една година од датумот кога дознала за гореспоменатите факти; меѓутоа, во никој случај овој период не може да надмине една година, по датумот кога е разумно да се очекува дека државата ги дознала фактите преку спроведување темелна анализа.

3. Роковите предвидени во став 1 и став 2 од овој член се применуваат и во случај кога можеби не се знае целокупната настаната штета. Меѓутоа, во тој случај, државата подносител има право да го ревидира своето барање и да поднесе дополнителна документација по истекот на овие временски рокови, најдоцна една година по запознавањето со целокупната настаната штета.

Член XI

1. За поднесување на барањето за надомест на штета до државата лансирач во согласност со оваа Конвенција не е потребно претходно исцрпување на домашните правни лекови кои ѝ се на располагање на државата подносител, или на физичките или правните лица кои ги застапува.

2. Ништо во оваа Конвенција не спречува една држава, или физичките или правните лица што таа може да ги застапува, да поднесат тужба пред судовите или административните трибунали или агенциите на државата лансирач. Сепак, државата нема право да поднесе барање во согласност

со оваа Конвенција во однос на истата штета за која веќе се поднесени барања пред судовите или административните трибунали или агенциите на државата лансирач или во согласност со друг меѓународен договор, кој е обврзувачки за засегнатите држави.

Член XII

Надоместот кој државата лансирач е должна да го плати за штетата, во согласност со оваа Конвенција, се утврдува во согласност со меѓународното право и начелата на правда и правичност, со цел да се обезбеди такво обесштетување кое ќе ги доведе лицата – физички или правни, државата или меѓународната организација во чијшто интерес е поднесено барањето, во состојба која би постоела доколку штетата никогаш не настанала.

Член XIII

Надоместот на штетата се плаќа во валутата на државата подносител или, ако државата тоа го побара, во валутата на државата која треба да изврши обесштетување, освен ако државата подносител и државата која треба да изврши обесштетување во согласност со оваа Конвенција се договорат за друг начин на исплата.

Член XIV

Ако не се постигне спогодба за барањето преку дипломатски преговори, како што е предвидено во член IX, во рок од една година од датумот кога државата подносител ја известила државата лансирач дека има поднесено документација за своето барање, страните основаат Комисија за приговори по барање на која било од нив.

Член XV

1. Комисијата за приговори е составена од три члена: еден назначен од државата подносител, еден од државата лансирач и третиот член, претседавачот, го избираат двете страни заедно. Секоја страна го врши именувањето во рок од два месеца од поднесувањето на барањето за основање Комисија за приговори.

2. Доколку во рок од четири месеци од поднесувањето на барањето за основање на Комисијата, не се постигне согласност за изборот на претседавач, тогаш секоја страна може да побара од Генералниот секретар на Обединетите нации да именува претседавач во дополнителен рок од два месеца.

Член XVI

1. Ако една од страните не го изврши именувањето во предвидениот рок, претседавачот по барање на другата страна, претставува едночлена Комисија за приговори.

2. Секое испразнето место во Комисијата, без разлика на причината за тоа, се пополнува во согласност со истата процедура усвоена за првичното место.

3. Комисијата сама го утврдува својот начин на работење.

4. Комисијата го определува местото или местата каде што ќе заседава и сите други административни работи.

5. Освен во случај каде што одлуките и наградите ги носи едночлена комисија, сите одлуки и награди на Комисијата се носат со мнозинство гласови.

Член XVII

Нема да има зголемување на бројот на членови во Комисијата за приговори поради спојување на постапките пред Комисијата на две или повеќе држави подносител или држави лансирани. Државите подносител споени на овој начин заедно именуваат еден член на Комисијата на ист начин и под истите услови како во случај на една држава подносител. Кога две или повеќе држави лансирани се споени на ваков начин, тие заедно именуваат еден член на Комисијата на истиот начин. Доколку државите подносител или државите лансирани не го извршат именувањето во предвидениот рок, тогаш претседавачот врши улога на едночлена Комисија.

Член XVIII

Комисијата за приговори одлучува за основаноста на барањето за надомест на штета и доколку постои штета, за износот на надоместот кој треба да се плати.

Член XIX

1. Комисијата за приговори постапува во согласност со одредбите од член XII.
2. Одлуката на Комисијата е конечна и обврзувачка, ако страните така се договориле; во спротивно Комисијата носи конечна и препорачана награда која страните ја разгледуваат во добра волја. Комисијата ги образложува причините за својата одлука или награда.
3. Комисијата ја носи својата одлука или награда во најкус можен рок, не подоцна од една година од датумот на нејзиното основање, освен ако не утврди дека е неопходно продолжување на рокот.
4. Одлуката или наградата на Комисијата е јавна. Заверени копии од својата одлука или награда Комисијата доставува до секоја од страните и до Генералниот секретар на Обединетите нации.

Член XX

Трошоците за Комисијата за приговори ги снесат подеднакво страните, освен ако Комисијата не одлучи поинаку.

Член XXI

Ако штетата предизвикана од космичкиот објект претставува голема далекусежна опасност за човековиот живот или сериозно влијае врз условите за живот на населението или врз функционирањето на центрите од витално значење, државите членки, а особено државата лансирач, ја испитува можноста за давање соодветна и брза помош на државата која ја претрпела штетата, ако таа тоа го побара. Сепак, ништо од овој член не влијае врз правата или обврските на државите членки кои произлегуваат од оваа Конвенција.

Член XXII

1. Во оваа Конвенција, со исклучок на член XXIV сè до член XXVII, упатувањата на државите се смета дека важат и за секоја меѓународна меѓувладина организација која спроведува космички активности, ако организацијата се изјаснила дека ги прифаќа правата и обврските предвидени во оваа Конвенција и ако мнозинството од државите членки на таа организација се држави членки на оваа Конвенција и на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела.

2. Државите членки на секоја таква организација кои се држави членки на оваа Конвенција ги преземаат сите соодветни чекори да обезбедат дека организацијата дала изјава во согласност со претходниот став.

3. Ако некоја меѓународна меѓувладина организација е одговорна за штета во согласност со одредбите од оваа Конвенција, таа организација и нејзините членки што се членки и на оваа Конвенција се солидарно одговорни; под услов:

а) Секое барање за обесштетување прво да биде поднесено до организацијата;

б) Само кога организацијата во рок од шест месеци не го платила договорениот или определениот износ за надомест на таквата штета, тогаш државата подносител може да ги повика на одговорност членките кои се држави членки на оваа Конвенција за исплаќањето на таа сума.

4. Секое барање, во согласност со одредбите на оваа Конвенција, за надомест на штета причинета на организација која се изјаснила во согласност со став 1 од овој член се поднесува од страна на држава членка на таа организација која е членка на оваа Конвенција.

Член XXIII

1. Одредбите од оваа Конвенција не влијаат врз други меѓународни договори кои се во сила а се однесуваат на односите меѓу државите членки на таквите договори.

2. Ниту една одредба од оваа Конвенција не ги спречува државите да склучуваат меѓународни договори со кои се потврдуваат, се дополнуваат или се прошируваат нејзините одредби.

Член XXIV

1. Оваа Конвенција е отворена за потпишување за сите држави. Секоја држава која нема да ја потпише оваа Конвенција пред нејзиното влегување во сила во согласност со став 3 од овој член, може да пристапи кон неа во секое време.
2. Оваа Конвенција подлежи на ратификација од државите потписнички. Ратификационите инструменти и инструментите за пристапување се депонираат кај владите на Сојузот на Советските Социјалистички Републики, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска и Соединетите Американски Држави, кои се назначени како влади депозитери.
3. Оваа Конвенција влегува во сила со депонирањето на петтиот ратификационен инструмент.
4. За државите чиешто инструменти за ратификација или за пристапување се депонирани по влегувањето во сила на оваа Конвенција, истата стапува во сила на денот на депонирањето на нивните инструменти за ратификација или пристапување.
5. Владите депозитери навремено ги известуваат сите држави потписнички и пристапнички за датумот на секој потпис, датумот на депонирање на секој инструмент за ратификација и пристапување кон оваа Конвенција, за датумот кога влегле во сила, како и за други известувања.
6. Оваа Конвенција ја регистрираат владите депозитери во согласност со член 102 од Повелбата на Обединетите нации.

Член XXV

Секоја држава членка на Конвенцијата може да предложи измени и дополнувања на оваа Конвенција. Измените и дополнувањата влегуваат во сила за секоја држава членка на Конвенцијата, која ги прифаќа измените и дополнувањата после нивното усвојување од мнозинството држави членки на Конвенцијата, а потоа за секоја останата држава членка на Конвенцијата на денот на прифаќање на истите од нејзина страна.

Член XXVI

Десет години по влегувањето во сила на оваа Конвенција, прашањето за нејзина ревизија ќе се вклучи во нацрт-дневниот ред на Генералното собрание на Обединетите нации, со цел да се разгледа врз основа на спроведувањето на Конвенцијата, дали има потреба од ревизија. Сепак, во секое време после пет години, откако Конвенцијата влегла во сила и по барање на една третина од државите членки на Конвенцијата и со истовремена согласност од мнозинството држави членки, се организира конференција на државите членки заради ревидирање на оваа Конвенција.

Член XXVII

Секоја држава членка на Конвенцијата може да извести дека се повлекува од Конвенцијата најмалку по една година од нејзиното влегување во сила, по пат на писмено известување до владите депозитери. Таквото повлекување влегува во сила по истекот на една година од денот кога е примено тоа известување.

Член XXVIII

Оваа Конвенција, чијшто кинески, англиски, француски, руски и шпански текст се подеднакво веродостојни, се депонира во архивите на владите депозитери. Уредно заверени копии од оваа Конвенција се доставуваат од страна на владите депозитери до владите на државите потписнички и пристапнички.

КАКО СВЕДОШТВО НА ПОГОРЕ НАВЕДЕНОТО, долупотпишаните, уредно овластени за тоа, ја потпишаа оваа Конвенција.

СОСТАВЕНА во три примероци, во градовите Лондон, Москва и Вашингтон, на дваесет и деветтиот ден од месец март, илјада деветстотини седумдесет и втората година.

Г. Конвенција за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство⁴

Државите членки на оваа Конвенција,

Прејзнавајќи го заедничкиот интерес на целото човештво за унапредување на истражувањата и за употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Повикувајќи се на тоа дека Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹, од 27 јануари 1967 година, потврдува дека државите ќе снесат меѓународна одговорност за своите национални активности во космичкото пространство и упатува на државата во чијшто регистар е запишан објектот што е лансиран во космичкото пространство,

Повикувајќи се и на тоа дека Договорот за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство², од 22 април 1968 година, предвидува органот кој го извршил лансирањето, по претходно барање, ги обезбедува податоците за идентификација пред враќањето на објектот кој бил лансиран во космичкото пространство, а бил најден надвор од територијалните граници на органот кој го извршил лансирањето,

Повикувајќи се ионајшаму и на тоа дека со Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти³, од 29 март 1972 година, се воспоставуваат меѓународни правила и постапки во врска со одговорноста на државата лансирач за штетата предизвикана од нејзините космички објекти,

Посакувајќи, во согласност со Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни

⁴ Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 1023, бр. 15020.

тела, да овозможи национална регистрација од страна на државите лансирачи за космичките објекти лансирани во космичкото пространство,

Посакувајќи ѝонајџаму, врз задолжителна основа, да воспостави и да одржува централен регистар на објекти лансирани во космичкото пространство, од страна на Генералниот секретар на Обединетите нации,

Посакувајќи, исџо џака, да им обезбеди на државите членки дополнителни средства и процедури за помош при идентификацијата на космичките објекти,

Верувајќи дека задолжителниот систем за регистрација на објекти лансирани во космичкото пространство особено ќе помага при идентификацијата и ќе придонесе кон примена и развој на меѓународното право со кое се уредува начинот на којшто се истражува и се употребува космичкото пространство,

Се согласија на следното:

Член I

За целите на оваа Конвенција:

а) Поимот „држава лансирач“ значи:

- (i) Држава која лансира или го обезбедува лансирањето на космичкиот објект;
- (ii) Држава од чијашто територија или со чиешто капацитети се лансира космички објект;

б) Поимот „космички објект“ ги опфаќа составните делови од космичкиот објект, како и лансирачкото возило и неговите делови;

в) Поимот „држава регистратор“ ја означува државата лансирач во чиј регистар е запишан космичкиот објект во согласност со член II.

Член II

1. Кога космички објект е лансиран во Земјината орбита или подалеку, државата лансирач го регистрира космичкиот објект во смисла на тоа дека го запишува во соодветен регистар што таа го одржува. Секоја држава лансирач го известува Генералниот секретар на Обединетите нации за воспоставувањето на ваков регистар.

2. Кога две или повеќе држави лансирачи лансираат еден космички објект, заедно одлучуваат која од нив ќе го запише објектот во согласност со став 1 од овој член, имајќи ги предвид одредбите од член VIII од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, и без прекршување на соодветните договори склучени или кои ќе бидат склучени меѓу државите лансирачи за надлежноста и контролата врз таквиот космички објект и целиот екипаж во него.

3. За содржината на секој регистар и за условите под кои истиот се одржува, одлучува соодветната држава регистратор.

Член III

1. Генералниот секретар на Обединетите нации одржува Регистар во којшто се запишуваат информациите добиени во согласност со член IV.

2. Пристапот до информациите од овој Регистар е целосен и неограничен.

Член IV

1. Секоја држава регистратор, во најкус можен рок, ги доставува до Генералниот секретар на Обединетите нации, следните информации за секој космички објект запишани во нејзиниот регистар:

- a) Име на државата или државите лансирач(и);
- б) Соодветен идентификатор на космичкиот објект или неговиот регистарски број;
- в) Датумот и територијата или локацијата на лансирањето;
- џ) Основни орбитални параметри, вклучувајќи:
 - (i) Јазолен период;
 - (ii) Инклинација;
 - (iii) Апогеј;
 - (iv) Перигеј;
- г) Општа функција на космичкиот објект.

2. Секоја држава регистратор може, од време на време, да достави дополнителни информации до Генералниот секретар на Обединетите нации, за космичкиот објект запишан во нејзиниот регистар.

3. Секоја држава регистратор, колку што е изводливо и во најкус можен рок, го известува Генералниот секретар на Обединетите нации за космичките објекти за кои претходно дала информации и кои биле, но повеќе не се во орбитата околу Земјата.

Член V

Секогаш кога некој космички објект лансиран во орбитата околу Земјата или подалеку е обележан со идентификаторот или регистарскиот број од член IV, став 1 (б), или и со едниот и со другиот, државата регистратор го известува Генералниот секретар за овој факт при поднесување на информациите во врска со космичкиот објект во согласност со член IV. Во таков случај, Генералниот секретар на Обединетите нации го запишува ова известување во својот Регистар.

Член VI

Онаму каде што примената на одредбите од оваа Конвенција не овозможила државата членка да го идентификува космичкиот објект кој ѝ предизвикал штета нејзе или на нејзините физички или правни лица, или кој може да биде од опасна или штетна природа, другите држави членки, а особено државите кои поседуваат капацитети за космичко набљудување и следење, даваат одговор колку што е тоа изводливо, на барањето на таа држава членка или пренесено преку Генералниот секретар во нејзино име, со помош во идентификацијата на објектот под правични и разумни услови. Држава членка која поднесува вакво барање, колку што е тоа изводливо, доставува информации за времето, природата и условите на настаните кои довеле до ваквото барање. Постапката под која се дава ваквата помош е предмет на договор помеѓу вклучените страни.

Член VII

1. Во оваа Конвенција, со исклучок на член VIII сè до член XII, упатувањата на државите се смета дека важат и за секоја меѓународна меѓувладина организација која спроведува космички активности ако

организацијата се изјаснила дека ги прифаќа правата и обврските предвидени во оваа Конвенција и ако мнозинството од државите членки на таа организација се држави членки на оваа Конвенција и на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела.

2. Државите членки на секоја таква организација кои се држави членки на оваа Конвенција ги преземаат сите соодветни чекори да обезбедат дека организацијата дала изјава во согласност со став 1 од овој член.

Член VIII

1. Оваа Конвенција е отворена за потпишување за сите држави во седиштето на Обединетите нации во Њујорк. Секоја држава која нема да ја потпише оваа Конвенција пред нејзиното влегување во сила во согласност со став 3 од овој член, може да пристапи кон истата во секое време.

2. Оваа Конвенција подлежи на ратификација од државите потписнички. Ратификационите инструменти и инструментите за пристапување се депонираат кај Генералниот секретар на Обединетите нации.

3. Оваа Конвенција влегува во сила помеѓу државите кои депонирале ратификациони инструменти кај Генералниот секретар на Обединетите нации, со депонирањето на петтиот таков инструмент.

4. За државите чиешто инструменти за ратификација или за пристапување се депонирани по влегувањето во сила на оваа Конвенција, таа стапува во сила на денот на депонирање на нивните инструменти за ратификација или пристапување.

5. Генералниот секретар на Обединетите нации навремено ги известува сите држави потписнички и пристапнички за датумот на секој потпис, датумот на депонирање на секој инструмент за ратификација и пристапување кон оваа Конвенција, за датумот кога влегле во сила, како и за други известувања.

Член IX

Секоја држава членка на Конвенцијата може да предложи измени и дополнувања на оваа Конвенција. Измените и дополнувањата влегуваат

во сила за секоја држава членка на Конвенцијата која ги прифаќа измените и дополнувањата после нивното прифаќање од мнозинството држави членки на Конвенцијата, а потоа за секоја останата држава членка на Конвенцијата на денот на прифаќање на истите од нејзина страна.

Член X

Десет години по влегувањето во сила на оваа Конвенција, прашањето за нејзина ревизија ќе се вклучи во нацрт-дневниот ред на Генералното собрание на Обединетите нации со цел да се разгледа врз основа на спроведувањето на Конвенцијата, дали има потреба од ревизија. Сепак, во секое време после пет години откако Конвенцијата влегла во сила, по барање на една третина од државите членки на Конвенцијата и со истовремена согласност од мнозинството држави членки, се организира конференција на државите членки заради ревидирање на оваа Конвенција. При ваквото ревидирање особено се зема предвид сиот соодветен технолошки напредок, вклучувајќи го и оној поврзан со идентификацијата на космичките објекти.

Член XI

Секоја држава членка на Конвенцијата може да извести дека се повлекува од Конвенцијата најмалку по една година од нејзиното влегување во сила, по пат на писмено известување до Генералниот секретар на Обединетите нации. Таквото повлекување влегува во сила по истекот на една година од денот кога е примено тоа известување.

Член XII

Оригиналниот примерок на оваа Конвенција, чијшто арапски, кинески, англиски, француски, руски и шпански текст се подеднакво веродостојни, се депонираат кај Генералниот секретар на Обединетите нации, кој испраќа заверени копии од истата до сите држави потписнички и пристапнички.

КАКО СВЕДОШТВО НА ПОГОРЕ НАВЕДЕНОТО, долупотпишаните, уредно ополномоштени од своите влади, ја потпишаа Конвенцијата, отворена за потпишување во Њујорк на четиринаесеттиот ден од месец јануари, илјада деветстотини седумдесет и петтата година.

Д. Договор со кој се уредуваат активностите на државите на Месечината и другите небесни тела⁵

Државите членки на овој Договор,

Забележувајќи ги достигнувањата на државите во истражувањето и употребата на Месечината и другите небесни тела,

Прејзнавајќи дека Месечината, како природен сателит на Земјата, има важна улога во истражувањето на космичкото пространство,

Решени да го унапредат, врз основа на еднаквост, понатамошниот развој на соработката меѓу државите во истражувањето и употребата на Месечината и другите небесни тела,

Сакајќи да спречат Месечината да стане зона на меѓународен конфликт,

Имајќи ги предвид придобивките што може да произлезат од експлоатацијата на природните ресурси од Месечината и другите небесни тела,

Повикувајќи се на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹, Договорот за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство², Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти³ и Конвенцијата за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство⁴,

Земајќи ја предвид потребата за дефинирање и развој на одредбите од овие меѓународни инструменти во врска со Месечината и другите небесни тела, со оглед на понатамошниот напредок во истражувањето и употребата на космичкото пространство,

⁵ Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 1363, број 23002.

Се согласија на следното:

Член 1

1. Одредбите од овој Договор кои се однесуваат на Месечината важат и за другите небесни тела во Сончевиот систем, различни од Земјата, освен ако не влезат во сила конкретни правни норми за кои било такви небесни тела.
2. За целите на овој Договор, упатувањето на Месечината се смета дека ги опфаќа орбитите околу неа или други траектории на или околу неа.
3. Овој Договор не се применува за вонземски материјали кои по природен пат стигнуваат до површината на Земјата.

Член 2

Сите активности на Месечината, вклучително и нејзиното истражување и употреба, се спроведуваат во согласност со меѓународното право, особено со Повелбата на Обединетите нации и земајќи ја предвид Декларацијата за начелата на меѓународното право во врска со пријателските односи и соработката меѓу државите во согласност со Повелбата на Обединетите нации⁶, усвоена од Генералното собрание на 24 октомври 1970 година, а во интерес на одржување на меѓународниот мир и безбедност и унапредување на меѓународната соработка и заедничко разбирање и со почит кон соодветните интереси на сите држави членки.

Член 3

1. Месечината ја употребуваат сите држави членки исклучиво за мирољубиви цели.
2. Се забранува секаква закана или употреба на сила или какво било друго непријателско дејствување или закана за непријателско дејствување. Исто така, се забранува употреба на Месечината за извршување на какво било насилно дело или каква било закана врз Земјата, Месечината, космичкото летало, екипажот на космичкото летало или вештачките космички објекти.

⁶ Резолуција 2625 (XXV), анекс.

3. Државите членки не ставаат во орбитата или на други траектории на или околу Месечината објекти кои носат нуклеарни оружја или некакви други оружја за масовно уништување и не смеат да ставаат или да употребуваат такви оружја на или во Месечината.

4. Се забранува создавање воени бази, структури и утврдувања, тестирање на секаков вид оружја и изведување воени маневри на Месечината. Не се забранува користењето воен персонал за научни истражувања или за какви било други мирољубиви цели. Не се забранува и користењето на каква било опрема или средства неопходни за мирољубиво истражување и употреба на Месечината.

Член 4

1. Истражувањето и употребата на Месечината се надлежност на целото човештво и се вршат заради добробит и во интерес на сите земји, независно од нивниот стадиум на економски или научен развој. Посебно внимание се посветува на интересите на сегашните и идните генерации, како и на потребата да се унапредат повисоки животни стандарди и услови за економски и социјален напредок и развој во согласност со Повелбата на Обединетите нации.

2. Државите членки се водат од начелото на соработка и заемно помагање во сите активности што се однесуваат на истражувањето и употребата на Месечината. Меѓународната соработка за целите на овој Договор треба да биде што е можно поголема и може да биде организирана на мултилатерално ниво, билатерално ниво, или преку меѓународни меѓувладини организации.

Член 5

1. Државите членки го известуваат Генералниот секретар на Обединетите нации, како и јавноста и меѓународната научна заедница, на највисок можен и практичен степен, за нивните активности поврзани со истражувањето и употребата на Месечината. Информациите за времето, целите, локациите, орбиталните параметри и времетраењето се даваат за секоја мисија на Месечината во најкус можен рок по лансирањето, додека информациите за резултатите на секоја мисија, вклучувајќи ги и научните резултати, се даваат по завршувањето на мисијата. Во случај кога мисијата трае повеќе од шеесет дена, информациите за спроведувањето на мисијата, вклучувајќи ги и научните резултати, се даваат периодично,

на триесет дена. За мисиите кои траат повеќе од шест месеци, само значајните дополнителни информации се споделуваат подоцна.

2. Ако некоја држава членка стане свесна дека друга држава членка планира истовремено да изведува активности во истата област или во истата орбита или траекторија на или околу Месечината, веднаш ја известува другата држава за времето и плановите на своите активности.

3. При спроведувањето активности во согласност со овој Договор, државите членки веднаш го известуваат Генералниот секретар, како и јавноста и меѓународната научна заедница, за сите појави што ќе ги откријат во космичкото пространство, вклучително и Месечината, а кои би можеле да го загрозат човечкиот живот или здравје, како и за сите показатели за органски живот.

Член 6

1. Постои слобода за научни истражувања на Месечината за сите држави членки без никаква дискриминација од кој било вид, а врз основа на еднаквост и во согласност со меѓународното право.

2. При изведување на научните истражувања и за целите на одредбите од овој Договор, државите членки имаат право да собираат и да земаат примероци од минералите и други супстанции на Месечината. Ваквите примероци остануваат на располагање на државите членки кои побарале нивно собирање и може да се користат од нив за научни цели. Државите членки ја имаат предвид желбата да стават делови од ваквите примероци на располагање на други заинтересирани држави членки и на меѓународната научна заедница заради научни истражувања. Државите членки можат, во текот на научното истражување, да користат минерали и други супстанции од Месечината во количина соодветна за потребите на нивната мисија.

3. Државите членки се согласни со желбата за размена на научен и друг екипаж во експедициите или инсталациите на Месечината до највисок можен и практичен степен.

Член 7

1. Во истражувањето и употребата на Месечината, државите членки преземаат мерки за да спречат нарушување на постојната рамнотежа на нејзината околина, преку внесување несакани промени во таа околина,

или преку нејзино штетно загадување од допир со материи од друга околина или на друг начин. Државите членки, исто така, преземаат мерки за да избегнат штетно влијание врз околината на Земјата преку допир со вонземска материја или на друг начин.

2. Државите членки го известуваат Генералниот секретар на Обединетите нации за мерките што ги усвоиле во согласност со став 1 од овој член и, исто така до најголем можен степен, однапред го известуваат за поставувањето радиоактивни материјали на Месечината и за целта на таквото поставување.

3. Државите членки ги известуваат другите држави членки и Генералниот секретар во врска со области од Месечината кои се од посебен научен интерес, со цел, без нарушување на правата на другите држави членки, да се размисли за означување на таквите области како меѓународни научни резервати за кои, по консултација со надлежните органи на Обединетите нации, треба да се договорат посебни заштитни механизми.

Член 8

1. Државите членки може да ги изведуваат своите активности за истражување и употреба на Месечината секаде на нејзината површина или под неа, во согласност со одредбите од овој Договор.

2. За тие цели, државите членки може особено да:

а) Приземјуваат свои космички објекти на Месечината и да ги лансираат од Месечината;

б) Поставуваат свој екипаж, космички возила, опрема, капацитети, станици и инсталации каде било, на или под површината на Месечината.

Екипажот, космичките возила, опремата, капацитетите, станиците и инсталациите може слободно да се движат или да се преместуваат на Месечината или под нејзината површина.

3. Активностите на државите членки кои се во согласност со став 1 и став 2 од овој член не се мешаат во активностите на Месечината од други држави членки. Онаму каде ќе се појави вакво мешање, државите членки кои се засегнати влегуваат во консултации во согласност со член 15, став 2 и став 3 од овој Договор.

Член 9

1. Државите членки може да изградат населени или ненаселени станици. Држава членка која формира станица ја користи само таа област што е неопходна за потребите на станицата и веднаш го известува Генералниот секретар на Обединетите нации за локацијата и целите на таквата станица. Дополнително, еднаш годишно, државата го известува Генералниот секретар дали станицата продолжува со работа и дали нејзините намери се промениле.

2. Станиците се инсталираат на начин кој не спречува слободен пристап до сите делови од Месечината за екипажот, возилата и опремата од други држави членки кои спроведуваат активности на Месечината во согласност со одредбите од овој Договор или со член I на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела.

Член 10

1. Државите членки ги преземаат сите можни мерки за зачувување на животот и здравјето на луѓето на Месечината. За оваа цел сметаат дека секој човек на Месечината е космонаут во смисла на член V од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, и е дел од екипажот на космичкото летало во смисла на Договорот за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство.

2. Државите членки нудат засолниште во своите станици, инсталации, возила и други капацитети за луѓето кои доживуваат несреќа на Месечината.

Член 11

1. Месечината и нејзините природни ресурси претставуваат заедничко наследство на човештвото, како што е предвидено во одредбите од овој Договор, особено во став 5 од овој член.

2. Месечината не е предмет на присвојување од страна на државите преку никакво прогласување на суверенитет, преку користење или окупација или на кои било други начини.

3. Ниту површината, ниту подземниот дел на Месечината, или кој било нејзин дел или нејзините природни ресурси, не може да станат сопственост на ниту една држава, меѓународна меѓувладина или невладина организација, национална организација, или невладин субјект или кое било физичко лице. Поставувањето екипаж, космички возила, опрема, капацитети, станици или инсталации на или под површината на Месечината, вклучувајќи и структури поврзани со нејзината површина или подземниот дел, не создаваат право на сопственост врз површината или подземниот дел на Месечината или на кои било други области од неа. Горенаведените одредби не се во спротивност со меѓународниот режим предвиден во став 5 од овој член.

4. Државите членки имаат право на истражување и употреба на Месечината без никаква дискриминација, а врз основа на еднаквост и во согласност со меѓународното право и одредбите од овој Договор.

5. Државите членки на овој Договор со ова се обврзуваат да воспостават меѓународен режим, вклучително и соодветни процедури, за уредување на експлоатацијата на природните ресурси на Месечината, со оглед дека таквата експлоатација наскоро ќе стане возможна. Оваа одредба се спроведува во согласност со член 18 од овој Договор.

6. Со цел да се олесни воспоставувањето на меѓународниот режим предвиден во став 5 од овој член, државите членки го известуваат Генералниот секретар на Обединетите нации, како и јавноста и меѓународната научна заедница, до највисок можен и практичен степен, за сите природни ресурси што би ги откриле на Месечината.

7. Главните цели на меѓународниот режим што ќе се воспостави вклучуваат:

а) Уреден и безбеден развој на природните ресурси на Месечината;

б) Разумно управување со овие ресурси;

в) Проширување на можностите за употреба на овие ресурси;

г) Правична распределба меѓу сите држави членки на придобивките добиени од овие ресурси, при што се дава посебно внимание на интересите и потребите на земјите во развој, како и трудот

на оние земји кои придонеле директно или индиректно во истражувањето на Месечината.

8. Сите активности во однос на природните ресурси на Месечината се спроведуваат во согласност со целите предвидени во став 7 од овој член, како и со одредбите од член 6, став 2, на овој Договор.

Член 12

1. Државите членки ја задржуваат надлежноста и контролата врз својот екипаж, возила, опрема, капацитети, станици и инсталации на Месечината. Правата на сопственост врз космичките возила, опремата, капацитетите, станиците и инсталациите не се засегнати од нивното присуство на Месечината.

2. Со возилата, инсталациите и опремата или нивните составни делови најдени на места различни од нивните предвидени локации се постапува во согласност со член 5 од Договорот за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство.

3. Во случај на несреќа поврзана со закана кон човековиот живот, државите членки може да ги употребуваат опремата, возилата, инсталациите, капацитетите или залихите на Месечината од други држави членки. Генералниот секретар на Обединетите нации или засегнатата држава навремено се известуваат за таквата употреба.

Член 13

Државата членка која дознала за пад, принудно слетување или друго непланирано слетување на космички објект или негови составни делови на Месечината, а кои не биле лансирани од неа, веднаш ги известува за тоа државата членка лансирач и Генералниот секретар на Обединетите нации.

Член 14

1. Државите членки на овој Договор сносат меѓународна одговорност за националните активности на Месечината, без разлика дали ваквите активности ги изведуваат владини агенции или невладини субјекти, и да гарантираат дека националните активности се остваруваат во согласност

со одредбите од овој Договор. Државите членки се грижат невладините субјекти под нивна надлежност да ги спроведуваат активностите на Месечината само со овластување и под постојан надзор од соодветната држава членка.

2. Државите членки препознаваат дека, како резултат на зголемениот број активности на Месечината, во врска со одговорноста за штетата предизвикана на Месечината, како надополнување на одредбите од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела и Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти, може да се покаже дека се неопходни и други подробни механизми. Ваквите механизми се разработуваат во согласност со процедурата предвидена во член 18 од овој Договор.

Член 15

1. Секоја држава членка може да се увери дека активностите на другите држави членки при истражувањето и употребата на Месечината се во согласност со одредбите од овој Договор. За таа цел, сите космички возила, опрема, капацитети, станици и инсталации на Месечината се отворени за другите држави членки. Овие држави членки даваат претходна најава во разумен рок за планираната посета, со цел да се одржат соодветни консултации и да се преземат максимални мерки на претпазливост за да се гарантира безбедноста и да се избегне мешање во востановеното работење на објектот кој треба да се посети. За целите на овој член, секоја држава членка може да дејствува во свое име, или со целосна или делумна помош од друга држава членка, или преку соодветна меѓународна процедура во рамките на Обединетите нации и во согласност со Повелбата.

2. Држава членка која има причина да верува дека друга држава членка не ги исполнува обврските предвидени во овој Договор, или дека друга држава членка се меша во правата која претходната држава ги има во согласност со овој Договор, може да побара консултации со таа држава членка. Држава членка која добила вакво барање влегува во консултации без одлагање. Секоја друга држава членка која ќе го побара тоа има право да се вклучи во консултациите. Секоја држава членка која учествува во ваквите консултации бара заеднички прифатливо решение за секое несогласување и ги има предвид правата и интересите на сите држави

членки. Генералниот секретар на Обединетите нации се известува за исходот од консултациите и ги пренесува тие информации до сите засегнати држави членки.

3. Ако консултациите не доведат до заедничко прифатливо решение кое ги зема предвид правата и интересите на сите држави членки, засегнатите страни ги преземаат сите мерки за решавање на спорот со други мирољубиви средства по нивен избор соодветен на околностите и природата на спорот. Ако се појават тешкотии во врска со почнувањето на консултациите или ако консултациите не доведат до заеднички прифатливо решение, секоја држава членка може да побара помош од Генералниот секретар, без да бара одобрување од која било друга засегната држава членка, со цел да се реши спорното прашање. Држава членка која не одржува дипломатски односи со друга засегната држава членка, а учествува во таквите консултации, по свој избор, или самата, или преку друга држава членка или преку Генералниот секретар како посредник.

Член 16

Со исклучок на член 17 сè до член 21, упатувањата на државите во овој Договор се смета дека важат за секоја меѓународна меѓувладина организација која спроведува космички активности, ако организацијата се изјаснила дека ги прифаќа правата и обврските предвидени во овој Договор и ако мнозинството од државите членки на организацијата се држави членки на овој Договор и на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела. Државите членки на ваквите организации кои се држави членки на овој Договор ги преземаат сите соодветни чекори за да обезбедат дека организацијата ќе даде таква изјава во согласност со горенаведеното.

Член 17

Секоја држава членка на Договорот може да предложи измени и дополнувања на овој Договор. Измените и дополнувањата влегуваат во сила за секоја држава членка на Договорот која ги прифаќа измените и дополнувањата после нивното прифаќање од мнозинството држави членки на Договорот, а потоа за секоја останата држава членка на Договорот на денот на прифаќање на истите од нејзина страна.

Член 18

Десет години по влегувањето во сила на овој Договор, прашањето за негова ревизија ќе се вклучи во нацрт-дневниот ред на Генералното собрание на Обединетите нации со цел да се разгледа врз основа на спроведувањето на Договорот дали има потреба од ревизија. Сепак, во секое време после пет години откако Договорот стапил во сила, Генералниот секретар на Обединетите нации како депозитер, по барање на една третина од државите членки на Договорот и со истовремена согласност од мнозинството држави членки, организира конференција на државите членки заради ревидирање на овој Договор. На конференцијата за ревидирање, исто така, се разгледува прашањето за примена на одредбите од член 11, став 5, врз основа на начелото од став 1 на истиот член и особено земајќи го предвид сиот соодветен техношки напредок.

Член 19

1. Овој Договор е отворен за потпишување за сите држави во седиштето на Обединетите нации во Њујорк.
2. Овој Договор подлежи на ратификација од државите потписнички. Секоја држава која нема да го потпише овој Договор пред неговото влегување во сила во согласност со став 3 од овој член, може да пристапи кон него во секое време. Инструментите за ратификација или пристапување се депонираат кај Генералниот секретар на Обединетите нации.
3. Овој Договор влегува во сила на триесеттиот ден од датумот на депонирање на петтиот ратификационен инструмент.
4. За секоја држава која ги депонирала своите инструменти за ратификација или за пристапување после влегувањето во сила на овој Договор, тој стапува во сила на триесеттиот ден од датумот на депонирање на нивните инструменти.
5. Генералниот секретар на Обединетите нации навремено ги известува сите држави потписнички и пристапнички за датумот на секој потпис, датумот на депонирање на секој инструмент за ратификација или пристапување кон овој Договор, за датумот кога влегле во сила, како и за други известувања.

Член 20

Секоја држава членка на Договорот може да извести дека се повлекува од Договорот најмалку по една година од неговото влегување во сила, по пат на писмено известување до Генералниот секретар на Обединетите нации. Таквото повлекување влегува во сила по истекот на една година од денот кога е примено тоа известување.

Член 21

Оригиналот на Договорот, чиешто арапски, кинески, англиски, француски, руски и шпански текстови се подеднакво веродостојни, се депонира кај Генералниот секретар на Обединетите нации, кој испраќа заверени копии од истиот до сите држави потписнички и пристапнички.

ВО СВЕДОШТВО НА ОВА, долупотпишаните, уредно ополномоштени од своите влади, го потпишаа овој Договор, отворен за потпишување во Њујорк на осумнаесеттиот ден од месец декември, илјада деветстотини седумдесет и деветтата година.

Ѓ. Информации за депонирање на договорите на Обединетите нации

1. Договор од 1967 година за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела (*Космичкиот договор*).

Усвоен е од Генералното собрание на 19 декември 1966, со Резолуција 2222 (XXI).

Отворен за потпишување на 27 јануари 1967 во Лондон, Москва и Вашингтон.

Стапил во сила на 10 октомври 1967 година.

Депозитери: Руската Федерација, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска, и Соединетите Американски Држави.

2. Договор од 1968 година за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство (*Спасувачкиот договор*).

Усвоен е од Генералното собрание на 19 декември 1967, со Резолуција 2345 (XXII).

Отворен за потпишување на 22 април 1968 во Лондон, Москва и Вашингтон.

Стапил во сила на 3 декември 1968 година.

Депозитери: Руската Федерација, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска и Соединетите Американски Држави.

3. Конвенција од 1972 година за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти (*Конвенцијата за одговорност*).
Усвоена е од Генералното собрание на 29 ноември 1971, со Резолуција 2777 (XXVI).
Отворена за потпишување на 29 март 1972 во Лондон, Москва и Вашингтон.
Стапила во сила на 1 септември 1972 година.
Депозитери: Руската Федерација, Обединетото Кралство на Велика Британија и Северна Ирска и Соединетите Американски Држави.
4. Конвенција од 1975 година за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство (*Конвенцијата за регистрација*).
Усвоена е од Генералното собрание на 12 ноември 1974, со Резолуција 3235 (XXIX).
Отворена за потпишување на 14 јануари 1975 во Њујорк.
Стапила во сила на 15 септември 1976 година.
Депозитер: Генерален секретар на Обединетите нации.
5. Договор од 1979 година со кој се уредуваат активностите на државите на Месечината и другите небесни тела.
Усвоен е од Генералното собрание на 5 декември 1979, со Резолуција 34/68.
Отворен за потпишување на 18 декември 1979 во Њујорк.
Стапил во сила на 11 јули 1984 година.
Депозитер: Генерален секретар на Обединетите нации.

Вїшор дел

**Начела усвоени од
Генералното собрание**

А. Декларација за правните начела со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство⁷

Генералното собрание,

Инспирирано од големите можности што се отвораат пред човештвото како резултат на човековото навлегување во космичкото пространство,

Прејознавајќи го заедничкиот интерес на целото човештво за развој на истражувањето и употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Верувајќи дека истражувањето и употребата на космичкото пространство треба да продолжат за подобрување на човештвото и заради добробит на сите држави, независно од нивниот стадиум на економски или научен развој,

Сакајќи да придонесе кон широка меѓународна соработка како во научните, така и во правните аспекти на истражувањето и употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Верувајќи дека таквата соработка ќе придонесе кон развој на заемно разбирање и зајакнување на пријателските односи помеѓу нациите и народите,

Повикувајќи се на Резолуцијата 110 (II) од 3 ноември 1947 година со која се осудува пропаганда која има за цел или е веројатно да предизвика или да поттикне закани по мирот, нарушување на мирот, или чин на агресија, и имајќи предвид дека оваа резолуција е применлива во космичкото пространство,

⁷ Усвоена од Генералното собрание со Резолуција 1962 (XVIII) од 13 декември 1963 година.

Земајќи ги предвид резолуциите 1721 (XVI) од 20 декември 1961 година и 1802 (XVII) од 14 декември 1962 година, едногласно усвоени од државите членки на Обединетите нации,

Свечено објавува дека при истражувањето и употребата на космичкото пространство државите треба да се водат од следните начела:

1. Истражувањето и употребата на космичкото пространство се спроведуваат заради добробит и во интерес на целото човештво.
2. Космичкото пространство и небесните тела се слободни за истражување и употреба од страна на сите држави врз основа на еднаквост и во согласност со меѓународното право.
3. Космичкото пространство и небесните тела не се предмет на присвојување од страна на државите преку прогласување суверенитет, преку користење или окупација или на кои било други начини.
4. Активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство се спроведуваат во согласност со меѓународното право, вклучително и со Повелбата на Обединетите нации, а во интерес на одржување на меѓународниот мир и безбедност и унапредување на меѓународната соработка и разбирање.
5. Државите сносат меѓународна одговорност за националните активности во космичкото пространство, без разлика дали нив ги реализираат владини агенции или невладини субјекти, и да гарантираат дека националните активности се спроведуваат во согласност со начелата од оваа Декларација. Активностите на невладините субјекти во космичкото пространство се спроведуваат со дозвола и под постојан надзор од соодветната држава. Кога активностите во космичкото пространство ги спроведува меѓународна организација, одговорноста за придржување до начелата утврдени во оваа Декларација ја сносат меѓународната организација и државите кои учествуваат во неа.
6. При истражувањето и употребата на космичкото пространство државите се водат од начелото на соработка и заемно помагање и ги спроведуваат сите свои активности во космичкото пространство со должна почит кон соодветните интереси на другите држави. Ако некоја држава има причина да верува дека космичките активности или експерименти планирани од неа или од нејзини државјани би предизвикале потенцијално штетно мешање врз активностите за мирољубиво истражување и употреба на космичкото пространство на

другите држави, се вклучува во соодветни меѓународни консултации пред да продолжи со таквата активност или експеримент. Држава која има причина да верува дека некоја космичка активност или експеримент што ги планира друга држава би предизвикале потенцијално штетно мешање врз активностите за мирољубиво истражување и употреба на космичкото пространство може да побара консултации за таквата активност или експеримент.

7. Државата во чиј регистар е запишан објектот лансиран во космичкото пространство, ја задржува надлежноста и контролата врз таквиот објект и врз екипажот во него додека тие се во космичкото пространство. Правата на сопственост на објектите лансирани во космичкото пространство, и на нивните составни делови, остануваат непроменети за време на нивното минување низ космичкото пространство или враќање на Земјата. Таквите објекти или составни делови најдени надвор од границите на државата регистратор ѝ се враќаат на таа држава, која, по претходно барање, пред враќањето на објектот ги обезбедува податоците за негова идентификација.

8. Секоја држава која лансира или обезбедува лансирање објект во космичкото пространство и секоја држава од чијашто територија или капацитет се лансира објект, сноси меѓународна одговорност за штетата која ќе ја предизвика тој објект или неговите составни делови на странска држава или на нејзините правни или физички лица на Земјата, во воздушниот простор или во космичкото пространство.

9. Државите ги сметаат космонаутите за дипломатски претставници на човештвото во космосот и им ја даваат целокупната расположлива помош во случај на хаварија, несреќа или принудно слетување на територијата на странска држава или меѓународни води. Космонаутите кои имаат вакво приземјување безбедно и брзо се враќаат во државата регистратор според нивното космичко возило.

Б. Начела со кои се уредува примената од страна на државите на вештачките Земјини сателити за меѓународен телевизиски пренос во живо⁸

Генералното собрание,

Повикувајќи се на Резолуцијата 2916 (XXVII) од 9 ноември 1972 година, во која е истакната потребата од образлагање на начела со кои ќе се уреди примената од страна на државите на вештачките Земјини сателити за меѓународен телевизиски пренос во живо, и свесни за важноста од склучување на меѓународен договор или договори,

Понајтаму, повикувајќи се на резолуциите 3182 (XXVIII) од 18 декември 1973 година, 3234 (XXIX) од 12 ноември 1974 година, 3388 (XXX) од 18 ноември 1975 година, 31/8 од 8 ноември 1976 година, 32/196 од 20 декември 1977 година, 33/16 од 10 ноември 1978 година, 34/66 од 5 декември 1979 година и 35/14 од 3 ноември 1980 година, и на Резолуцијата 36/35 од 18 ноември 1981 година во која одлучи на својата триесет и седма сесија да го разгледа прашањето за усвојување нацрт-начела со кои се уредува примената од страна на државите на вештачките Земјини сателити за меѓународен телевизиски пренос во живо,

Исплакувајќи ги со благодарност напорите на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство и неговиот Правен поткомитет за придржување до дадените насоки во горенаведените резолуции,

Имајќи предвид дека се реализирани неколку експерименти за сателитски пренос во живо и дека голем број сателитски системи за пренос во живо веќе работат во некои земји и може да се комерцијализираат во многу блиска иднина,

⁸ Усвоени од Генералното собрание со Резолуција 37/92 од 10 декември 1982 година.

Со оџлед на тоа дека работата на сателитите за меѓународен пренос во живо ќе има значителни меѓународни последици од политичка, економска, социјална и културна природа,

Верувајќи дека усвојувањето на начела за меѓународен телевизиски пренос во живо ќе придонесе кон зајакнување на меѓународната соработка во оваа област и ќе ги поддржи целите и начелата на Повелбата на Обединетите нации,

Ги усвојува Начелата со кои се уредува примената од страна на државите на вештачките Земјини сателити за меѓународен телевизиски пренос во живо, утврдени во анексот на оваа резолуција.

Анекс. Начела со кои се уредува примената од страна на државите на вештачките Земјини сателити за меѓународен телевизиски пренос во живо

А. Цели и задачи

1. Активностите во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит треба да се спроведуваат на начин со којшто се почитуваат суверените права на државите, вклучително и начелото за немешање, како и со правото на секого да бара, да добива и да пренесува информации и идеи, како што е предвидено во соодветните инструменти на Обединетите нации.

2. Ваквите активности треба да ги промовираат слободниот проток и меѓусебната размена на информации и знаења во културата и науката, да го помагаат образовниот, социјалниот и економскиот развој, особено во земјите во развој, да го подобрат квалитетот на живот за сите народи и да обезбедат рекреација со должна почит кон политичкиот и културниот интегритет на државите.

3. Овие активности треба да се спроведуваат на начин со којшто се поддржува развојот на меѓусебното разбирање и зајакнувањето на пријателските односи и соработката меѓу сите држави и народи, а во интерес на одржувањето на меѓународниот мир и безбедност.

Б. Применливост на меѓународното право

4. Активностите во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит треба да се спроведуваат во согласност со меѓународното право, вклучително и Повелбата на Обединетите нации, Договорот за

начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹, од 27 јануари 1967 година, соодветните одредби од Меѓународната телекомуникациска конвенција и нејзините Правилници за радиокомуникации, и меѓународните инструменти за пријателските односи и соработката помеѓу државите, и за човековите права.

В. Права и придобивки

5. Секоја држава има подеднакво право да спроведува активности во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит и да одобрува такви активности на лица и субјекти под нејзина јурисдикција. Сите држави и народи имаат право да спроведуваат вакви активности и треба да ги уживаат придобивките од истите. Пристапот до технологијата во оваа област треба да биде достапен за сите држави, без дискриминација врз основа на условите што меѓусебно ги договораат засегнатите страни.

Г. Меѓународна соработка

6. Активностите во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит треба да бидат засновани врз меѓународната соработка и да ја поттикнуваат истата. Таквата соработка треба да биде предмет на соодветни договори. При употребата на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит посебно внимание треба да се посветува на потребите на земјите во развој заради забрзување на нивниот национален развој.

Д. Мирно решавање спорови

7. Секој меѓународен спор што може да произлезе од активностите опфатени со овие начела треба да се решава преку воспоставените процедури за мирно решавање спорови договорени помеѓу страните во спорот, во согласност со одредбите од Повелбата на Обединетите нации.

Ѓ. Одговорност на државите

8. Државите треба да сносат меѓународна одговорност за активностите во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит што ги спроведуваат или што се спроведуваат под нивна надлежност и за

сообразноста на сите такви активности со начелата содржани во овој документ.

9. Кога меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит го реализира меѓународна меѓувладина организација, одговорноста предвидена во точка 8 треба да ја сносат заедно и таа организација и државите кои учествуваат во истата.

Е. Обврска и право на консултирање

10. Секоја држава емитувач или примач, во рамките на воспоставените услуги за меѓународен телевизиски пренос во живо од сателит на барање на некоја друга држава емитувач или примач во рамките на истите услуги, треба без одлагање да се консултира со државата барател за нејзините активности во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит, без тоа да е во спротивност со другите консултации што овие држави може да ги преземат со која било друга држава на оваа тема.

Ж. Авторско и сродни права

11. Без да е во спротивност со соодветните одредби од меѓународното право, државите треба да соработуваат на билатерална и мултилатерална основа со цел заштита на авторското и сродните права, преку склучување соодветни договори меѓу заинтересираните држави или надлежните правни субјекти што работат под нивна јурисдикција. Во оваа соработка, тие треба особено да ги земат предвид интересите на земјите во развој при примената на телевизискиот пренос во живо заради забрзување на нивниот национален развој.

З. Известување до Обединетите нации

12. Со цел унапредување на меѓународната соработка во мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство, државите што спроведуваат или одобруваат активности во областа на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит треба во целост да го информираат Генералниот секретар на Обединетите нации за природата на таквите активности. По добивањето на информациите, Генералниот секретар треба истите веднаш и ефикасно да ги сподели со соодветните специјализирани агенции, како и со јавноста и со меѓународната научна заедница.

S. Консултации и договори меѓу државите

13. Државата што има намера да воспостави или да одобри воспоставување услуги за меѓународен телевизиски пренос во живо од сателит, веднаш ја известува предложената држава примател или држави приматели за таквата намера и без одлагање влегува во консултации со секоја држава која ќе го побара тоа.

14. Услугите на меѓународниот телевизиски пренос во живо од сателит се воспоставуваат само по исполнување на условите предвидени во претходната точка 13, и врз основа на договори и/или аранжмани склучени во согласност со соодветните инструменти на Меѓународната телекомуникациска унија и во согласност со овие начела.

15. Во однос на неизбежното прелевање на зрачењето од сателитскиот сигнал, единствено важат соодветните инструменти од Меѓународната телекомуникациска унија.

В. Начела за далечинско набљудување на Земјата од космичкото пространство⁹

Генералното собрание,

Повикувајќи се на Резолуцијата 3234 (XXIX) од 12 ноември 1974 година, во која препорача дека Правниот поткомитет на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство треба да го разгледа прашањето за правните последици од далечинското набљудување на Земјата од космосот, како и резолуциите 3388 (XXX) од 18 ноември 1975 година, 31/8 од 8 ноември 1976 година, 32/196 А од 20 декември 1977 година, 33/16 од 10 ноември 1978 година, 34/66 од 5 декември 1979 година, 35/14 од 3 ноември 1980 година, 36/35 од 18 ноември 1981 година, 37/89 од 10 декември 1982 година, 38/80 од 15 декември 1983 година, 39/96 од 14 декември 1984 година и 40/162 од 16 декември 1985 година, во коишто повика на подробна разработка на правните последици од далечинското набљудување на Земјата од космосот, со цел формулирање нацрт-начела за далечинско набљудување,

Општокако го разгледа Извештајот од дваесет и деветтата сесија на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство¹⁰ и текстот на нацрт-начелата за далечинско набљудување на Земјата од космосот, додадени тука во прилог, како анекс,

Истакнувајќи го со задоволство тоа што Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство, врз основа на размислувањата од Правниот поткомитет, го одобри текстот на нацрт-начелата за далечинско набљудување на Земјата од космосот,

Верувајќи дека препознавањето на начелата за далечинското набљудување на Земјата од космосот ќе придонесе кон зајакнување на меѓународната соработка во оваа област,

⁹ Усвоени од Генералното собрание со Резолуција 41/65 од 3 декември 1986 година.

¹⁰ Официјален записник од Генералното собрание, четвиресет и прва сесија, додаток бр. 20 и исправката (A/41/20 и исправка бр. 1).

Ги ирифак начелата за далечинско набљудување на Земјата од космосот содржани во анексот на оваа резолуција.

Анекс. Начела за далечинско набљудување на Земјата од космичкото пространство

Начело I

За целите на овие начела за активностите за далечинско набљудување:

а) Поимот „далечинско набљудување“ значи набљудување на површината на Земјата од космосот со користење на својствата на електромагнетните бранови што се емитуваат, одбиваат или расејуваат од набљудуваните објекти, со цел да се подобри управувањето со природните ресурси, употребата на земјиштето и заштитата на животната околина;

б) Поимот „основни податоци“ ги означува необработените податоци, што се собрани од далечинските сензори поставени на космичките објекти и што се емитуваат или испорачуваат до земјата од космосот со телеметрија во форма на електромагнетни сигнали преку фотографски филм, магнетна лента или на други начини;

в) Поимот „обработени податоци“ ги означува излезните резултати што произлегуваат од обработката на основните податоци, што е неопходна за да станат овие податоци употребливи;

г) Поимот „анализирана информација“ ја означува информацијата добиена од толкувањето на обработените податоци, влезните податоци и информации од други извори;

д) Поимот „активности за далечинско набљудување“ го означува работењето на системите за далечинско набљудување од космосот, станиците за примање и складирање на основните податоци, како и активностите на обработка, толкување и ширење на обработените податоци.

Начело II

Активностите за далечинско набљудување се спроведуваат заради добробит и во интерес на сите земји, независно од нивниот стадиум на

економски, социјален, научен или технолошки развој, и земајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој.

Начело III

Активностите за далечинско набљудување се спроведуваат во согласност со меѓународното право, вклучително и со Повелбата на Обединетите нации, Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹, и други соодветни инструменти на Меѓународната телекомуникациска унија.

Начело IV

Активностите за далечинско набљудување се спроведуваат во согласност со начелата содржани во член I од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, кој особено предвидува дека истражувањето и употребата на космичкото пространство се спроведуваат заради добробит и во интерес на сите земји, независно од нивниот стадиум на економски или научен развој, и го утврдува начелото за слобода на истражување и употреба на космичкото пространство врз основа на еднаквоста. Овие активности се спроведуваат со почитување кон начелото за целосен и постојан суверенитет на сите држави и народи врз своите богатства и природни ресурси, со должно внимание кон правата и интересите на другите држави и субјекти под нивна јурисдикција во согласност со меѓународното право. Ваквите активности не се спроведуваат на начин што е штетен за легитимните права и интереси на набљудуваните држави.

Начело V

Државите кои спроведуваат активности за далечинско набљудување ја унапредуваат меѓународната соработка во таквите активности. За таа цел, тие им овозможуваат на другите држави да учествуваат во истите. Таквото учество во секој случај се заснова врз правични и заемно прифатливи услови.

Начело VI

За да се добијат максимални придобивки од активностите за далечинско набљудување, се охрабруваат државите, преку договори или други механизми, да обезбедат воспоставување и работа на станици за примање и складирање податоци и капацитети за обработка и толкување на податоци, особено во рамки на регионални договори или механизми, секогаш кога тоа е возможно.

Начело VII

Државите кои учествуваат во активностите за далечинско набљудување овозможуваат техничка помош за други заинтересирани држави под заеднички договорени услови.

Начело VIII

Обединетите нации и соодветните агенции во системот на Обединетите нации ја унапредуваат меѓународната соработка, вклучително и техничката помош и координацијата во областа на далечинското набљудување.

Начело IX

Во согласност со член IV од Конвенцијата за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство⁴ и член XI од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, државата што спроведува програма за далечинско набљудување за тоа го известува Генералниот секретар на Обединетите нации. Освен тоа, ги прави достапни сите останати соодветни информации, колку што е максимално можно и практично, на секоја друга држава, особено на секоја земја во развој што е опфатена со програмата, по нејзино претходно барање.

Начело X

Далечинското набљудување ја унапредува заштитата на природната околина на Земјата.

За таа цел, државите што учествуваат во активностите за далечинско набљудување, а кои располагаат со информации за кои утврдиле дека можат да спречат некаква штетна појава за природната околина на Земјата, ги споделуваат овие информации со засегнатите држави.

Начело XI

Далечинското набљудување ја унапредува заштитата на човештвото од природни катастрофи.

За таа цел, државите што учествуваат во активностите за далечинско набљудување, а кои располагаат со обработени податоци и анализирани информации за кои утврдиле дека можат да бидат корисни за државите погодени од природни катастрофи или за кои постои веројатност да бидат погодени од претстојни природни катастрофи, ги пренесуваат тие податоци и информации до засегнатите држави во најкус можен рок.

Начело XII

Штом основните податоци и обработените податоци за територијата под нејзина јурисдикција се готови, набљудуваната држава има пристап до нив без дискриминација и за разумна цена. Набљудуваната држава, исто така, има пристап до анализираниите информации поврзани со територијата под нејзина јурисдикција кои се во владение на која било држава учесник во активностите за далечинско набљудување под истите основи и услови, земајќи ги особено предвид потребите и интересите на земјите во развој.

Начело XIII

За унапредување и зголемување на меѓународната соработка, особено имајќи ги предвид потребите на земјите во развој, државата што спроведува далечинско набљудување на Земјата од космосот, по претходно барање, влегува во консултации со државата чија територија ја набљудува со цел да се обезбедат можности за учество и зголемување на заедничките придобивки од истото.

Начело XIV

Во согласност со член VI од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, државите што управуваат со сателити за далечинско набљудување сносат меѓународна одговорност за своите активности и гарантираат дека таквите активности се спроведуваат во согласност со овие начела и со одредбите од меѓународното право, независно дали тие активности ги спроведуваат владини или невладини субјекти или меѓународни организации во коишто членуваат овие држави. Ова начело не е во спротивност со применливоста на одредбите од меѓународното право за одговорноста на државите во однос на активностите за далечинско набљудување.

Начело XV

Секој спор што произлегува од примената на овие начела се решава преку воспоставените процедури за мирно решавање спорови.

Г. Начела за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство¹¹

Генералното собрание,

Општо го разгледа Извештајот од триесет и петтата сесија на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство¹² и текстот на Начелата за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство, одобрен од Комитетот, и содржан во анексот кон Извештајот¹³,

Препознавајќи дека за некои мисии во космичкото пространство нуклеарните извори на енергија се особено погодни или дури и незаменливи, поради нивната компактност, долготрајност и други карактеристики,

Препознавајќи, истото и така, дека употребата на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство треба да се насочи врз оние примени кои ги користат предностите на специфичните својства на нуклеарните извори на енергија,

Понајтаму, препознавајќи дека употребата на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство треба да се заснова врз темелна безбедносна проценка, вклучително и анализа на евентуалниот ризик, со посебен акцент врз намалување на ризикот од случајно изложување на јавноста на штетна радијација или радиоактивен материјал,

Во итаа смисла, препознавајќи ја потребата од збир начела, што содржат цели и насоки за гарантирање безбедна употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство,

¹¹ Усвоени од Генералното собрание со Резолуција 47/68 од 14 декември 1992 г.

¹² Официјален Записник од Генералното собрание, четвртина сесија, додатоци број 20 (A/47/20).

¹³ Ибид. анекс.

Потврдувајќи дека овој збир начела важи за нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство, наменети за генерирање електрична енергија на космичките објекти за цели кои не се поврзани со напојувањето на погонскиот систем, чии карактеристики се генерално споредливи со системите и мисиите што се спроведуваат во времето на донесување на начелата,

Прејознавајќи дека овој збир начела ќе треба понатаму да се ревидира во поглед на новите примени на нуклеарната енергија и новите меѓународни препораки за радиолошка заштита,

Ги илрифака Начелата за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство утврдени подолу.

Начело 1. Применливост на меѓународното право

Активностите поврзани со употребата на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство се спроведуваат во согласност со меѓународното право, вклучувајќи ги особено Повелбата на Обединетите нации и Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹.

Начело 2. Значење на поимите

1. За целите на овие начела, поимите „држава лансирач“ и „државно лансирање“ ја означуваат државата што има надлежност и контрола врз космичкиот објект со нуклеарни извори на енергија во даден момент од времето што е релевантен за соодветното начело;
2. За целите на начелото 9, се применува дефиницијата на поимот „држава лансирач“ онака како што е содржана во тоа начело;
3. За целите на начелото 3, поимите „предвидливи“ и „сите можни“ опишуваат серија настани или околности чија вкупна веројатност за настанување е таква што се смета дека ги опфаќа само веродостојните можности за целите на безбедносната анализа. Поимот „општ концепт за длабинска одбрана“ кога се применува за нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство се однесува на карактеристиките на планот и функционирањето на мисијата како дел од или како дополние на активните системи, за да се спречат или ублажат последиците од дефектите на системот. Постигнувањето на оваа цел не бара нужно

непотребни безбедносни системи за секој поединечен дел. Со оглед на посебните барања својствени за употребата во космосот и различните мисии, не може да се прецизираат системи или карактеристики што би биле апсолутно неопходни за постигнувањето на оваа цел. За целите на точка 2 (џ) од начелото 3, поимот „доведат на критично ниво“ не опфаќа активности како што се тестирања при нулта енергија кои се суштински за гарантирањето на безбедноста на системот.

Начело 3. Насоки и критериуми за безбедна употреба

За да се минимизира количината на радиоактивен материјал во космосот и поврзаните ризици, употребата на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство се ограничува на оние космички мисии, што не можат да работат како што се очекува користејќи ненуклеарни извори енергија.

1. Општии цели за радијациска заштита и нуклеарна безбедност

а) Државите кои лансираат космички објекти со нуклеарни извори на енергија настојуваат да ги заштитат лицата, населението и биосферата од радиолошки опасности. Конструкцијата и употребата на космичките објекти со нуклеарни извори на енергија обезбедуваат со голема сигурност, дека опасностите, при предвидливи редовни или вонредни околности, се одржуваат под прифатливите вредности како што е дефинирано во алинеите (б) и (в) од оваа точка.

Ваквите конструкции и употреба, исто така, гарантираат со голема сигурност дека радиоактивниот материјал не предизвикува значителна контаминација на космичкото пространство.

б) При редовното работење на космичките објекти со нуклеарни извори на енергија, вклучително и при повторното влегување од доволно високата орбита како што е дефинирано во точка 2 (б), се почитува соодветната цел на радијациската заштита за јавноста препорачана од Меѓународната комисија за радијациска заштита. При ваквото редовно работење нема голема изложеност на радијација.

в) За ограничување на изложеноста во време на несреќи, при проектирањето и конструкцијата на системите со нуклеарни извори на енергија се земаат предвид соодветните и општоприфатените меѓународни насоки за радиолошка заштита.

Освен во случај на несреќа за која има мала веројатност, а е со евентуално тешки радиолошки последици, конструкцијата на системите со нуклеарни извори на енергија, со висок степен на сигурност, ја ограничува изложеноста на радијација на определен географски регион и на лицата до основното ограничување од 1 mSv годишно. Прифатливо е да се користи дополнително ограничување на дозата од 5 mSv годишно во одредени години, под услов еквивалентната просечна годишна ефективна доза во текот на животот да не го надмине основното ограничување од 1 mSv годишно.

Веројатноста за несреќи со евентуални тешки радиолошки последици, споменати претходно, се одржува екстремно мала со самата градба на системот.

Идните измени и дополнувања на насоките содржани во оваа точка ќе се применуваат што е можно поскоро.

ѓ) Безбедносните системи се проектираат, конструираат и ракуваат во согласност со општиот концепт за длабинска одбрана. Во согласност со овој концепт, предвидливите грешки или дефекти поврзани со безбедноста мора да може да се поправат или неутрализираат со мерка или процедура, по можност автоматска.

Сигурноста на безбедносните системи се гарантира, меѓу другото со дупликации, физичко одвојување, функционална изолација и соодветна независност на деловите.

Исто така, се преземаат и други мерки за зголемување на безбедноста.

2. *Нуклеарни реактори*

а) Нуклеарните реактори може да се користат:

- (i) за меѓупланетарни мисии;
- (ii) во доволно високи орбити како што е дефинирано во точка 2 (б);
- (iii) во ниските орбити околу Земјата, доколку по завршувањето на работниот дел од мисијата се складираат во доволно високи орбити.

б) Доволно висока орбита е онаа чиј орбитален век е доволно долг за да овозможи распаѓање на фисионите продукти до приближна активност со онаа на актиноидите. Доволно високата орбита мора да биде таква, каде што ризикот за сегашните и идните космички мисии и од

судир со други космички објекти се сведува на минимум. При определувањето на надморската висина на доволно високата орбита се зема предвид потребното време за кое што радиоактивноста на деловите од уништениот реактор ќе се намали до безбедните вредности пред тие повторно да влезат во атмосферата на Земјата;

в) Нуклеарните реактори како гориво употребуваат само високо збогатен ураниум 235. При проектирањето се зема предвид радиоактивното распаѓање на фисионите и активациските продукти;

џ) Нуклеарните реактори нема да се доведат на критично ниво додека не стигнат во работната орбита или на меѓупланетарната траекторија;

г) Проектирањето и конструкцијата на нуклеарниот реактор обезбедуваат истиот да не може да се доведе на критично ниво пред да влезе во работната орбита за време на сите можни настани, вклучително и ракетната експлозија, повторниот влез, ударот на површината на земјата или во водата, потопувањето во вода или навлегувањето вода во јадрото;

ѓ) Заради значително намалување на можностите од октажување кај сателитите со нуклеарни реактори, за време на функционирањето во орбита со век пократок од доволно високата орбита (вклучувајќи ги операциите за поставување во доволно високата орбита), се користи високо сигурен систем за да се обезбеди делотворно и контролирано отстранување на реакторот.

3. *Радиоизотопски генератори*

а) Радиоизотопските генератори може да се користат за меѓупланетарни мисии и други мисии надвор од гравитациското поле на Земјата. Може да се користат и во Земјината орбита, ако по завршувањето на работниот дел од мисијата, се складираат во висока орбита. Во секој случај, на крај е неопходно да се обезбеди целосно отстранување.

б) Радиоизотопските генератори се заштитени со систем за задржување што е проектиран и конструиран да ја издржи топлината и аеродинамичките сили на повторниот влез во горната атмосфера под предвидливи орбитални услови, вклучувајќи и високо елиптични или хиперболички орбити, како што е применливо. При ударот, системот за задржување и физичката форма на изотопот обезбедуваат дека нема да се испушти никаков радиоактивен материјал во околината за да може

областа на ударот целосно да се деконтаминира во рамките на спасувачките активности.

Начело 4. Безбедносна проценка

1. Државата лансирач, како што е дефинирана во точка 1 од начелото 2, во времето на лансирање и пред лансирањето, преку договори за соработка, онаму каде што е соодветно, со оние кои проектирале, конструирале или произвеле нуклеарни извори на енергија, или ќе ракуваат со космичкиот објект, или од чијашто територија или капацитети таков објект ќе биде лансиран, гарантира дека е спроведена темелна и сеопфатна безбедносна проценка. Оваа проценка, исто така, ги опфаќа сите релевантни фази на мисијата и се занимава со сите засегнати системи, вклучувајќи ги и средствата за лансирање, космичката платформа, нуклеарните извори на енергија и нивната опрема и средствата за контрола и комуникација помеѓу земјата и космосот.

2. Оваа проценка е во согласност со насоките и критериумите за безбедна употреба содржани во начелото 3.

3. Во согласност со член XI од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, резултатите од оваа безбедносна проценка, заедно со најава за приближната планирана временска рамка на лансирање, колку што е тоа изводливо, јавно се објавуваат пред секое лансирање и Генералниот секретар на Обединетите нации се известува онака како што државите добиваат резултати од безбедносната проценка, што е можно порано пред секое поединечно лансирање.

Начело 5. Известување за повторен влез

1. Секоја држава која лансира космички објект со нуклеарни извори на енергија веднаш ги известува засегнатите држави во случај да се појави неисправност кај космичкиот објект со опасност за повторен влез на радиоактивни материјали на Земјата. Оваа информација се споделува во следниот формат:

а) Параметри на системот:

- (i) Име на државата лансирач или на државите лансирани, вклучително и адресата на органот што може да биде

контактиран за дополнителни информации или помош во случај на несреќа;

- (ii) Меѓународна ознака;
- (iii) Датум и територија или локација на лансирањето;
- (iv) Информации потребни за најпрецизно предвидување на времетраењето на стабилната орбита, траекторијата и областа на ударот;
- (v) Општа намена на космичкото летало;

б) *Информации за радиолошката опасност од нуклеарниот(е) извор(и) на енергија:*

- (i) Тип нуклеарен извор на енергија: радиоизотоп/реактор;
- (ii) Веројатната физичка форма, количина и општи радиолошки карактеристики на горивото и контаминираниите и/или активираниите компоненти, што веројатно ќе стигнат до земјата. Поимот „гориво“ се однесува на нуклеарниот материјал, што се користи како извор на топлина или енергија.

Оваа информација се доставува и до Генералниот секретар на Обединетите нации.

2. Информацијата, во согласност со претходниот формат, ја обезбедува државата лансирач веднаш штом се дознае за дефектот. Истата се обновува онолку често, колку што е тоа практично изводливо и зачестеноста на споделувањето на ажурираните информации се зголемува како што се приближува пресметаното време за повторен влез во густите слоеви на Земјината атмосфера за меѓународната заедница да биде информирана за ситуацијата и има доволно време да ги испланира сите активности на државите што се сметаат за неопходни.

3. Ажурираните информации со истата зачестеност се доставуваат и до Генералниот секретар на Обединетите нации.

Начело 6. Консултации

Државите кои обезбедуваат информации во согласност со начелото 5, колку што е изводливо, веднаш одговораат на барањата од другите држави за дополнителни информации или консултации.

Начело 7. Помош на државите

1. По известувањето за очекуваното повторно влегување во Земјината атмосфера на космичкиот објект, што содржи нуклеарен извор на енергија и неговите составни делови, сите држави што поседуваат капацитети за космичка контрола и следење, во духот на меѓународната соработка, ги пренесуваат достапните релевантни информации со кои може да располагаат за дефектниот космички објект со нуклеарен извор на енергија до Генералниот секретар на Обединетите нации и до засегнатата држава, колку што е можно побрзо, за да им овозможат на државите што би можеле да бидат погодени, да ја проценат ситуацијата и да ги преземат сите неопходни мерки на претпазливост.

2. По повторното влегување на космичкиот објект со нуклеарни извори на енергија и неговите составни делови во Земјината атмосфера:

а) Државата лансирач веднаш нуди, и ако погодената држава побара, брзо овозможува неопходна помош за отстранување на непосредните и евентуалните штетни влијанија, вклучувајќи помош во одредувањето на локацијата на погодената област од нуклеарниот извор на енергија на Земјината површина, пронаоѓањето на повторно влезениот материјал и спроведувањето на активности на пронаоѓање или чистење;

б) Сите држави, покрај државата лансирач, со соодветни технички капацитети и меѓународните организации со такви технички капацитети обезбедуваат неопходна помош, онолку колку што е можно, на претходно барање од погодената држава.

При давањето помош, во согласност со алинеите (а) и (б) од погоре, се земаат предвид посебните потреби на земјите во развој.

Начело 8. Одговорност

Во согласност со член VI од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, државите сносат меѓународна одговорност за националните активности што опфаќаат употреба на нуклеарни извори на енергија во космичкото пространство, независно дали таквите активности ги спроведуваат владини агенции или невладини субјекти, и за гарантирање дека таквите национални активности се спроведуваат во согласност со тој Договор и насоките содржани во овие начела. Кога активностите во космичкото пространство што опфаќаат употреба на нуклеарни извори на

енергија ги спроведуваат меѓународни организации, одговорноста за придржување кон претходно споменатиот Договор и до насоките содржани во овие начела ја снесат меѓународната организација и државите што учествуваат во неа.

Начело 9. Одговорност за штета и обесштетување

1. Во согласност со член VII од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, и со одредбите од Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти³, секоја држава која лансира или обезбедува лансирање космички објект, и секоја држава од чии територија или капацитети се лансира космички објект сноси меѓународна одговорност за штетата предизвикана од таквите космички објекти или нивните составни делови. Ова целосно важи и во случај кога космичкиот објект има нуклеарен извор на енергија. Секогаш кога две или повеќе држави заеднички лансираат таков космички објект, тие се солидарно одговорни за секоја предизвикана штета, во согласност со член V од претходно споменатата Конвенција.

2. Обесштетувањето што овие држави се должни да го платат во согласност со гореспоменатата Конвенција се определува во согласност со меѓународното право и начелата на правда и правичност, со цел да се обезбеди такво обесштетување кое ќе ги доведе лицата, правни или физички, државите или меѓународните организации во чие име е поднесено барањето, во состојба која би постоела доколку штетата никогаш не настанала.

3. За целите на ова начело, обесштетувањето опфаќа надомест на уредно настанатите трошоци за активностите на потрага, спасување и чистење, вклучително и на трошоците за помош добиена од трети страни.

Начело 10. Решавање спорови

Секој спор што произлегува од примената на овие начела се решава преку преговори или други воспоставени процедури за мирно решавање спорови, во согласност со Повелбата на Обединетите нации.

Начело 11. Повторно разгледување и ревизија

Овие начела повторно се отвораат за ревизија од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство, најдоцна две години по нивното усвојување.

Д. Декларација за меѓународна соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство заради добробит и во интерес на сите држави, земајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој¹⁴

Генералното собрание,

Ойќако го разгледа Извештајот за работата на триесет и деветтата сесија на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство¹⁵ и текстот на Декларацијата за меѓународната соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство заради добробит и во интерес на сите држави, имајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој, како што е одобрен од Комитетот и содржан во анексот кон Извештајот¹⁶,

Имајќи ги на ум соодветните одредби од Повелбата на Обединетите нации,

Особено повикувајќи се на одредбите од Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹,

Повикувајќи се и на соодветните резолуции за активностите во космичкото пространство,

Земајќи ги предвид препораките од Втората конференција на Обединетите нации за истражувањето и мирољубивите употреби на

¹⁴ Усвоена од Генералното собрание со Резолуција 51/122 од 13 декември 1996 г.

¹⁵ Официјален записник од Генералното собрание, ѓедесет и прва сесија, годашок број 20 (A/51/20).

¹⁶ Ибид. анекс IV.

космичкото пространство¹⁷ и од други соодветни меѓународни конференции од оваа област,

Прејзнавајќи го растечкиот опсег и важноста на меѓународната соработка помеѓу државите и меѓу државите и меѓународните организации во истражувањето и употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели,

Земајќи ги предвид стекнатите искуства од меѓународните заеднички потфати,

Убедени во потребата и важноста за понатамошно зајакнување на меѓународната соработка со цел да се постигне широка и успешна соработка на ова поле, заради заеднички добробит и во интерес на сите вклучени страни,

Со желба да се олесни примената на начелото дека истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела, се спроведуваат заради добробит и во интерес на сите земји, независно од нивниот стадиум на економски или научен развој, и дека се надлежност на целото човештво,

Ја потврдува Декларацијата за меѓународна соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство заради добробит и во интерес на сите држави, земајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој, утврдена во анексот кон оваа резолуција.

Анекс. Декларација за меѓународна соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство заради добробит и во интерес на сите држави, земајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој

1. Меѓународната соработка во истражувањето и употребата на космичкото пространство за мирољубиви цели (во понатамошниот текст: „меѓународна соработка“) се спроведува во согласност со одредбите од меѓународното право, вклучувајќи ги Повелбата на Обединетите нации и Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство,

¹⁷ Погледни го Извештајот за Вишорајна конференција на Обединетите нации за истражувањето и мирољубивите употреби на космичкото пространство, Виена, 9-21 август 1982 г. и исправката (A/CONF.101/10 и исправки бр. 1 и 2).

вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела. Таа се спроведува заради добробит и во интерес на сите држави, независно од нивниот стадиум на економски, социјален, научен или технолошки развој, и е надлежност на целото човештво. Особено треба да се имаат предвид потребите на земјите во развој.

2. Државите се слободни да ги одредат сите аспекти на своето учество во меѓународната соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство врз правични и заемно прифатливи основи. Договорните услови во ваквите заеднички потфати треба да бидат правични, разумни и целосно усогласени со легитимните права и интереси на вклучените страни, како што се, на пример, правата од интелектуална сопственост.

3. Сите држави, особено оние со соодветни космички капацитети и програми за истражување и употреба на космичкото пространство, треба да придонесуваат кон унапредувањето и негувањето на меѓународната соработка врз правични и заемно прифатливи основи. Во овој контекст, особено внимание треба да им се посвети на добробитта и интересите на земјите во развој и на земјите со космички програми во зачеток што произлегуваат од таквата меѓународна соработка што се спроведува заедно со земји што имаат понапредни космички капацитети.

4. Меѓународната соработка треба да се спроведува на начини што се сметаат за најделотворни и најсоодветни од засегнатите земји, вклучувајќи, меѓу другото, владина и невладина; профитна и непрофитна; глобална, мултилатерална, регионална или билатерална; и меѓународна соработка меѓу земји од сите нивоа на развој.

5. Меѓународната соработка, имајќи ги особено предвид потребите на земјите во развој, треба да биде насочена, меѓу другото, на следните цели, со оглед на нивната потреба за техничка помош и рационална и ефикасна распределба на финансиски и технички ресурси:

а) Поттикнување на развојот на космичката наука и технологија и нивната примена;

б) Негување развој на важни и соодветни космички капацитети на заинтересираните држави;

в) Олеснување на размената на специјализирани знаења и технологии меѓу државите на заемно прифатлива основа.

6. Националните и меѓународните агенции, истражувачките институции, организациите за развојна помош, развиените и земјите во

развој подеднакво треба да го разгледаат соодветното користење на космичките можности и потенцијалот за меѓународна соработка заради остварувањето на своите развојни цели.

7. Меѓу другото, треба да се зајакне улогата на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство како форум за размена на информации за националните и меѓународните активности во полето на меѓународната соработка при истражувањето и употребата на космичкото пространство.

8. Сите држави треба да се охрабрат за да придонесат кон Програмата на Обединетите нации за космички примени и кон други иницијативи во полето на меѓународната соработка во согласност со нивните космички способности и учество во истражувањето и употребата на космичкото пространство.

Трети дел

Релевантни резолюции усвоени од Генералното собрание

А. Резолуција 1721 А и Б (XVI) од 20 декември 1961 година

Меѓународна соработка во врска со мирољубивите употреби на космичкото пространство

А

Генералното собрание,

Препознавајќи го заедничкиот интерес на човештвото во унапредувањето на мирољубивите употреби на космичкото пространство и итната потреба за зајакнување на меѓународната соработка во ова многу важно подрачје,

Верувајќи дека истражувањето и употребата на космичкото пространство треба да бидат само за подобрување на човештвото и заради добробит на државите, независно од стадиумот на нивниот економски или научен развој,

1. *Им ги доверува* на државите следниве начела како насока при истражувањето и употребата на космичкото пространство:

а) Меѓународното право, вклучително и Повелбата на Обединетите нации, се применуваат во космичкото пространство и на небесните тела;

б) Космичкото пространство и небесните тела се слободни за истражување и употреба од сите држави во согласност со меѓународното право, и не се предмет на национално присвојување;

2. *Го ѝоканува* Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство да ги проучи и да извести за правните проблеми коишто би можеле да произлезат од истражувањето и употребата на космичкото пространство.

Б

Генералното собрание,

Верувајќи дека Обединетите нации треба да бидат центар за меѓународната соработка во мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство.

1. *Ги ѝовикува државите кои лансираат објекти во орбитата или подалеку, навремено да го известат Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство, преку Генералниот секретар, заради регистрација на лансирањата;*

2. *Бара од Генералниот секретар да одржува јавен регистар со информациите добиени во согласност со претходната точка;*

3. *Бара од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство, во соработка со Генералниот секретар, и со целосно користење на надлежностите и ресурсите на Секретаријатот:*

а) Да одржуваат блиски контакти со владините и невладините организации кои се грижат за космичките работи;

б) Да обезбедат размена на информациите во врска со космичките активности, што владите може да ги доставуваат на доброволна основа, дополнувајќи ги но не удвојувајќи ги постоечките технички и научни информации;

в) Да помагаат во проучувањето на мерките за унапредување на меѓународната соработка во космичките активности;

4. *Понајшаму бара од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство да го известува Генералното собрание за преземените дејства поради извршување на оние должности и за случувањата во врска со мирољубивите употреби на космичкото пространство, за коишто смета дека се важни.*

Б. Точка 4 од Резолуцијата 55/122 од 8 декември 2000 година

Меѓународна соработка за мирољубива употреба на космичкото пространство

Генералното собрание,

. . .

4. Со задоволство го забележува постигнатиот договор од Правниот поткомитет за прашањето на природата и користењето на геостационарната орбита и неговото последователно одобрување од Комитетот¹⁸;

. . .

Некои аспекти поврзани со користењето на геостационарната орбита

Документ усвоен од Правниот поткомитет на триесет и деветта сесија (А/АС.105/738, анекс III)

1. Генералното собрание во соодветните резолуции редовно ги одобрува препораките од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство за Правниот поткомитет да продолжи да ги разгледува прашањата поврзани со дефинирањето и разграничувањето на космичкото пространство и за природата и користењето на геостационарната орбита, вклучително и разгледување на начините и средствата со кои ќе се обезбеди рационално и правично користење на оваа орбита, без тоа да е во спротивност со улогата на Меѓународната телекомуникациска унија (МТУ).

¹⁸ Види Официјален записник од Генералното собрание, ѝедесет и ѝејттиа сесија, додатоц број 20 (А/55/20), точка 129 и А/АС.105/738, анекс III.

2. Во 1996 година, Колумбија поднесе пред Правниот поткомитет, на неговата триесет и петта сесија, работен документ со наслов „Некои согледувања за користењето на геостационарната орбита“ (A/AC.105/C.2/L.200 и исправка бр. 1), со кој предлага одредени начела, што би можеле да се применат во управувањето со фреквенциите и орбиталните позиции во однос на геостационарната сателитска орбита.

3. Откако овој документ беше претставен и дискутиран, Правниот поткомитет не најде за сходно да го одобри истиот. На триесет и осмата сесија на Правниот поткомитет во 1999 година, моќен говор одржа претставникот на Колумбија, по што беше сумирана дискусијата дека колумбиската позиција треба да биде насочена кон постигнување договор за текст кој ќе даде одговори на поставените прашања без да предизвика тешкотии во односите со МТУ.

4. Правниот поткомитет мора да најде начин да постигне договор за ова важно прашање. Имајќи го ова на ум, и земајќи предвид сите изнесени ставови, Правниот поткомитет ги усвои препораките содржани во точка 8 подолу.

5. Став 196.2 на членот 44 од Уставот на МТУ, како што е изменет и дополнет со Конференцијата на ополномоштени претставници, одржана во Минеаполис, Соединетите Американски Држави, во 1998 година, гласи:

„При користењето на фреквенциските опсези за радиокомуникации, државите членки имаат предвид дека радиофреквенциите и сите поврзани орбити, вклучително и оние на геостационарната сателитска орбита, се ограничени природни ресурси и мора да се користат рационално, ефикасно и економично, во согласност со одредбите од Правилниките за радиокомуникации, со цел да се обезбеди правичен пристап до овие орбити и фреквенции за различни земји или групи на земји, земајќи ги предвид посебните потреби на земјите во развој и географската положба на определени земји.“

6. За пристапот до фреквенциските опсези, освен оние што се веќе планирани, во моментот важи начелото „прв дојден, прв услужен“. Додека е поволен за развиените земји, овој пристап може да биде неповолен за земјите во развој, особено оние кои допрва ќе имаат пристап до таа орбита. Постоечките координациски процедури што се применуваат за непланираните опсези се осмислени да ја надминат оваа тешкотија, но не секогаш обезбедуваат целосно исполнување на оваа цел.

Затоа има потреба за олеснување на пристапот до ресурсите на орбитата/спектарот за земјите во развој или за земјите што допрва ќе имаат пристап до овие ресурси, во споредба со оние земји што веќе ги користат, т.е. за обезбедување правичен пристап меѓу оние земји што веќе имаат пристап до ресурсите на орбитата/спектарот и оние што бараат таков пристап.

7. Како заклучок, Правниот поткомитет смета дека:

а) Во согласност со член 44 од Уставот на МТУ, сателитските орбити и радиофреквенцискиот спектар се ограничени природни ресурси, кои мора да се користат рационално, делотворно, економично и правично;

б) Неопходно е да се унапреди праведниот пристап до ресурсите на орбитата/спектарот;

в) МТУ ја има испланирано употребата на определени фреквенциски опсези и услуги за геостационарната орбита;

г) Кај многу фреквенциски опсези и услуги, пристапот до фреквенциите и сателитските орбити, вклучително и до геостационарната сателитска орбита, се одвива во согласност со начелото „прв дојден, прв услужен“;

д) Сегашните правила за пристап до фреквенциите и сателитските орбити во однос на опсезите и услугите може да доведат до ситуации на сложени процедури за координација како кај развиените, така и кај земјите во развој;

8. Поради тоа, Правниот поткомитет препорачува:

а) Во случаи кога е потребна координација меѓу земјите за користењето на сателитските орбити, вклучително и геостационарната сателитска орбита, засегнатите земји го земаат предвид фактот дека пристапот до дадената орбита мора да се спроведува, меѓу другото, на правичен начин и во согласност со Правилниците за радиокомуникации на МТУ. Оттука, во случај на слични барања за пристап до ресурсите на спектарот/орбитата од земја што веќе има пристап до овие ресурси и земја во развој или друга земја што го бара тоа, тогаш земјата што веќе има таков пристап треба да ги преземе сите разумни чекори за да ѝ овозможи правичен пристап до бараниот ресурс на орбитата/спектарот на земјата во развој или на другата земја;

б) Земјите што сакаат да користат фреквенции и сателитски орбити, вклучително и геостационарната сателитска орбита, во

гореспоменатите случаи поднесуваат такви барања во согласност со соодветните одредби од Правилниците за радиокомуникации на МТУ, земајќи ги предвид Резолуцијата 18 од Конференцијата на ополномоштени претставници на МТУ (Кјото, 1994 година) и Резолуцијата 49 од Светската радиокомуникациска конференција на МТУ (Женева, 1997 година) со цел да се гарантира делотворна употреба на ресурсот на орбитата/спектарот;

в) Точката 6 од дневниот ред на Правниот поткомитет останува на дневниот ред на Поткомитетот. Сепак, нема да биде свикана ниту една работна група за прашањето на правичен пристап до геостационарната орбита. Оваа одлука може да биде ревидирана во догледно време во согласност со редовните процедури на Поткомитетот, доколку понатамошниот развој на настаните го бара тоа;

џ) Овој документ се доставува до МТУ.

В. Резолуција 59/115 од 10 декември 2004 година

Примена на концептот „држава лансирач“

Генералното собрание,

Повикувајќи се на Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти³ и на Конвенцијата за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство⁴,

Земајќи предвид дека поимот „држава лансирач“, како што е употребен во Конвенцијата за одговорност и во Конвенцијата за регистрација, е важен во космичкото право, дека државата лансирач мора да го регистрира космичкиот објект во согласност со Конвенцијата за регистрација, и дека Конвенцијата за одговорност ги дефинира оние држави што може да бидат одговорни за штетата предизвикана од космички објект и во тој случај мора да платат обесштетување,

Забележувајќи ги Извештајот од четириесет и втората сесија на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство¹⁹ и Извештајот од четириесет и првата сесија на Правниот поткомитет, особено заклучоците на работната група за точката на дневниот ред со наслов „Ревидирање на концептот „држава лансирач“““ содржани во анексот на извештајот од Правниот поткомитет²⁰,

Истакнувајќи дека ниту заклучоците на работната група ниту оваа резолуција содржат нешто што претставува авторитативно толкување на или предлагање измени и дополнувања на Конвенцијата за регистрација или на Конвенцијата за одговорност,

Истакнувајќи и дека по влегувањето во сила на Конвенцијата за одговорност и Конвенцијата за регистрација се случија промени во космичките активности што вклучуваат постојан развој на нови технологии, зголемување на бројот на држави кои спроведуваат

¹⁹ Официјален записник од Генералното собрание, ѝедесет и четвртта сесија, додатоци бр. 20 и исправка (А/52/20 и исправка бр. 1).

²⁰ А/АС.105/787, анекс IV, додаток.

космички активности, зголемување на меѓународната соработка во мирољубивите употреби на космичкото пространство и зголемување на обемот на космички активности спроведувани од невладини субјекти, вклучувајќи и заеднички активности спроведувани од владини агенции и невладини субјекти, како и партнерства склучени од невладини субјекти од една или повеќе држави,

Со желба за олеснување на почитувањето и примената на одредбите од договорите на Обединетите нации за космичкото пространство, особено Конвенцијата за одговорност и Конвенцијата за регистрација,

1. *Препорачува* државите што спроведуваат космички активности, при исполнувањето на своите меѓународни обврски од договорите на Обединетите нации за космичкото пространство, особено Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела,¹ Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти³ и Конвенцијата за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство⁴, како и другите соодветни меѓународни договори, да размислат да донесат и да спроведат национални закони со кои се одобрува и се овозможува постојан надзор врз активностите на невладините субјекти под нивна надлежност во космичкото пространство;

2. *Истио така, препорачува* државите да размислат за склучување договори за заеднички лансирања или за програми за соработка во согласност со *Конвенцијата за одговорност*;

3. *Понајтаму препорачува*, Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство да ги покани државите членки на доброволна основа да поднесат информации за своите сегашни практики за пренос на сопственоста врз космичките објекти додека се наоѓаат во орбитите;

4. *Препорачува* државите, врз основа на таа информација, да ги разгледаат можностите за усогласување на таквите практики, како што е соодветно заради зголемувањето на усогласеноста на националното космичко законодавство со меѓународното право;

5. *Бара*, Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство, целосно применувајќи ги надлежностите и ресурсите од Секретаријатот, на претходно барање од државите, да продолжи да им обезбедува соодветни информации и помош за развој на националните космички закони врз основа на соодветните меѓународни договори.

Г. Резолуција 62/101 од 17 декември 2007 година

Препораки за унапредување на практиките на државите и на меѓународните меѓувладини организации при регистрање космички објекти

Генералното собрание,

Повикувајќи се на Договорот за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела¹ (Космичкиот договор), особено на член VIII и член XI,

Повикувајќи се и на Конвенцијата за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство⁴,

Понајтаму, повикувајќи се на Резолуцијата 1721 Б (XVI) од 20 декември 1961 година,

Повикувајќи се на Резолуцијата 41/66 од 3 декември 1986 година,

Забележувајќи ги соодветните делови од Извештајот на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство од неговата педесетта сесија²¹ и од Извештајот на Правниот поткомитет од неговата четириесет и шеста сесија, особено заклучоците на работната група за практиките на државите и на меѓународните организации при регистрање космички објекти, содржани во анексот на Извештајот од Правниот поткомитет²²,

Истакнувајќи дека ниту заклучоците на работната група ниту оваа резолуција содржат нешто што претставува авторитативно толкување на или предлагање измени и дополнувања на Конвенцијата за регистрација,

²¹ Официјален записник од Генералното собрание, шеесет и вшора сесија, годишок бр. 20 (A/62/20), од точка 209 до точка 215.

²² Види A/АС.105/891, анекс III, додаток.

Имајќи ги предвид придобивките за државите од приклучувањето кон *Конвенцијата за регистрација*, како и дека со пристапувањето, спроведувањето и почитувањето на одредбите од *Конвенцијата за регистрација*, државите:

а) Ја подигнуваат полезноста на Регистарот за објекти лансирани во космичкото пространство воспоставен во согласност со член III од *Конвенцијата за регистрација*, во којшто се евидентираат информациите дадени од државите и од меѓународните меѓувладини организации кои спроведуваат космички активности и се имаат изјаснето дека ги прифаќаат правата и обврските кои произлегуваат од *Конвенцијата за регистрација*;

б) Имаат полза од дополнителните мерки и процедури што ја олеснуваат идентификацијата на космичките објекти, вклучувајќи ги особено оние што се во согласност со член VI од *Конвенцијата за регистрација*;

Забележувајќи дека државите членки на *Конвенцијата за регистрација* и меѓународните меѓувладини организации кои спроведуваат космички активности, со оглед дека се имаат изјаснето дека ги прифаќаат правата и обврските од Конвенцијата, доставуваат информации до Генералниот секретар во согласност со Конвенцијата, и воспоставуваат соодветен регистар и го известуваат Генералниот секретар за воспоставувањето на таквиот регистар во согласност со Конвенцијата,

Имајќи предвид дека универзалното пристапување, прифаќање, спроведување и почитување на одредбите од *Конвенцијата за регистрација*:

а) Води до зголемен број воспоставени соодветни регистри;

б) Придонесува кон развојот на процедури и механизми за одржување на соодветните регистри, и кон обезбедување информации во Регистарот на објекти лансирани во космичкото пространство;

в) Придонесува кон воспоставување заеднички процедури, на национално и меѓународно ниво, за регистрирање космички објекти во Регистарот;

г) Придонесува кон еднообразност на информациите што треба да се дадат и евидентираат во Регистарот во однос на космичките објекти запишани во соодветните регистри;

г) Придонесува кон прием и евидентирање во Регистарот на дополнителни информации за космичките објекти од соодветните регистри и информации за објектите кои не се повеќе во Земјината орбита;

Истиакнувајќи и дека по влегувањето во сила на Конвенцијата за регистрација се случија промени во космичките активности што вклучуваат постојан развој на нови технологии, зголемување на бројот на држави кои спроведуваат космички активности, зголемување на меѓународната соработка во мирољубивите употреби на космичкото пространство и зголемување на обемот на космички активности спроведувани од невладини субјекти, како и партнерства склучени од невладини субјекти од повеќе држави,

Со желба да се постигне сеопфатна регистрација на космичките објекти,

А, истио така, и со желба да се подобри придржувањето кон Конвенцијата за регистрација,

1. *Прејорачува, во однос на придржувањето кон Конвенцијата за регистрација⁴:*

а) Државите што сè уште не ја ратификувале или не пристапиле кон Конвенцијата за регистрација да станат нејзини членки во согласност со своето домашно законодавство и, додека не станат членки, да даваат информации во согласност со Резолуцијата на Генералното собрание 1721 Б (XVI);

б) Меѓународните меѓувладини организации кои спроведуваат космички активности, а сè уште не се изјасниле дека ги прифаќаат правата и обврските од Конвенцијата за регистрација, да го сторат тоа во согласност со член VII од Конвенцијата;

2. *Истио така, прејорачува, во однос на усогласувањето на практиките:*

а) Да се размисли за постигнување еднообразност во видот на информации што треба да се доставуваат до Генералниот секретар за регистрацијата на космичките објекти, и таквите информации да содржат, меѓу другото:

- (i) Меѓународна ознака во рамките на Комитетот за космичко истражување, кога тоа е соодветно;
- (ii) Координирано универзално време, како временска референца за датумот на лансирањето;

- (iii) Километри, минути и степени како стандардни единици за основните орбитални параметри;
- (iv) Секоја корисна информација за намената на космичкиот објект како дополние на информациите за општите намени наложени од *Конвенцијата за регистрација*;

б) Да се размисли за обезбедување дополнителни соодветни информации до Генералниот секретар за следните области:

- (i) Позиција на геостационарната орбита, кога тоа е соодветно;
- (ii) Секоја промена во статусот на работењето (меѓу другото, и кога космичкиот објект не е повеќе во функција);
- (iii) Приближниот датум на распаѓање или повторен влез, доколку државите можат да ја потврдат оваа информација;
- (iv) Датумот и физичките услови за преместувањето на космичкиот објект во орбитата за отстранување;
- (v) Веб-врски до официјалните информации за космичките објекти;

в) Државите кои спроведуваат космички активности и меѓународните меѓувладини организации што се изјасниле дека ги прифаќаат правата и обврските од *Конвенцијата за регистрација*, кога ќе назначат одговорни лица за соодветните регистри, треба да испратат податоци за контакт со овие лица до Канцеларијата за космички работи на Секретаријатот;

3. *Понајтаму, го ирејорачува* следново, со цел да се постигне сеопфатна регистрација на космичките објекти:

а) Поради сложената структура на одговорноста во меѓународните меѓувладини организации што спроведуваат космички активности, треба да се најде решение за случаите кога меѓународната меѓувладина организација што спроведува космички активности сè уште не се изјаснила дека ги прифаќа правата и обврските кои произлегуваат од *Конвенцијата за регистрација*, и треба да се обезбеди основно заменско решение за регистрација од страна на меѓународните меѓувладини организации што спроведуваат космички активности во случаите кога нема консензус за регистрацијата меѓу државите членки на таа организација;

б) Државата од чијашто територија или со чиешто капацитети е лансиран космичкиот објект треба, доколку претходно веќе не склучила договор, да стапи во контакт со државите или со меѓународните меѓувладини организации што може да се квалификуваат како „држави лансирачи“, за заедно да одредат која држава или субјект треба да го регистрира космичкиот објект;

в) Во случаи на заедничко лансирање космички објекти, секој космички објект треба да се регистрира поединечно, и без да биде во спротивност со правата и обврските на државите, космичките објекти треба да бидат вклучени во соодветниот регистар на државата одговорна за работата на космичкиот објект, врз основа на член VI од *Космичкиот договор*¹, и во согласност со меѓународното право, вклучително и соодветните договори на Обединетите нации за космичкото пространство;

г) Државите треба да ги охрабрат давателите на услуги за лансирање од своите јурисдикции, да го советуваат сопственикот и/или операторот на космичкиот објект да се обрати до соодветните држави за регистрација на таквиот космички објект;

4. *Прейорачува*, во случај на промена во надзорот врз космичкиот објект кој се наоѓа во орбитата:

а) Државата регистратор, во соработка со соодветната држава во согласност со член VI од *Космичкиот договор*, може да му даде дополнителни информации на Генералниот секретар, како што се:

- (i) Датумот на промена во надзорот;
- (ii) Идентификација на новиот сопственик или оператор;
- (iii) Секоја промена на орбиталната позиција;
- (iv) Секоја промена на намената на космичкиот објект;

б) Ако не постои држава регистратор, соодветната држава во согласност со член VI од *Космичкиот договор*, може да му ги обезбеди гореспоменатите информации на Генералниот секретар;

5. *Бара* од Канцеларијата за космички работи:

а) Да им обезбеди на сите држави и меѓународни меѓувладини организации модел-образец за регистрација со информациите што треба да се доставуваат до Канцеларијата за космички работи за да им помогне при доставувањето на информациите за регистрација;

б) Преку својата веб-страница јавно да ги објави податоците за контакт на одговорните лица;

в) На својата веб-страница да постави веб-врски до соодветните регистри што се достапни на Интернет;

6. *Прейорачува* државите и меѓународните меѓувладини организации да ја известуваат Канцеларијата за космички работи редовно за новите случувања поврзани со практиката на регистрирање космички објекти.

Д. Резолуција 68/74 од 11 декември 2013 година

Препораки за националното законодавство поврзано со мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство

Генералното собрание,

Нагласувајќи ја важноста на соодветните мерки со кои ќе се обезбеди дека космичкото пространство се употребува за мирољубиви цели и дека се применуваат обврските од меѓународното право и особено оние предвидени во договорите на Обединетите нации за космичкото пространство²³,

Повикувајќи се на резолуциите 59/115 од 10 декември 2004 година за примената на концептот „држава лансирач“ и 62/101 од 17 декември 2007 година за препораките за унапредување на практиките на државите и на меѓународните меѓувладини организации при регистрирање космички објекти,

Имајќи ја предвид работата на Правниот поткомитет на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство и Извештајот од неговата работна група за националното законодавство поврзано со мирољубивото истражување и употреба на космичкото пространство, за работата спроведена во врска со повеќегодишните планови за работа²⁴,

²³ Договор за начелата со коишто се уредуваат активностите на државите при истражувањето и употребата на космичкото пространство, вклучувајќи ја Месечината и другите небесни тела (Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 610, бр. 8843); Договор за спасување на космонаутите, враќање на космонаутите и враќање на објектите лансирани во космичкото пространство (Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 672, бр. 9574); Конвенција за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти (Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 961, бр. 13810); Конвенција за регистрација на објектите лансирани во космичкото пространство (Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 1023, бр. 15020); и Договор со кој се уредуваат активностите на државите на Месечината и другите небесни тела (Обединети нации, серија на изданија *Меѓународни договори*, том 1363, бр. 23002).

²⁴ A/AC.105/C.2/101.

Исфакнувајќи дека ниту заклучоците на работната група ниту овие препораки содржат нешто што претставува авторитативно толкување или предлагање измени и дополнувања на договорите на Обединетите нации за космичкото пространство,

Набљудувајќи дека во однос на зголеменото учество на невладините субјекти во космичките активности, потребна е соодветна акција на национално ниво, особено во однос на овластувањето и надзорот врз невладините космички активности,

Издвојувајќи ја потребата од зачувување на одржливата употреба на космичкото пространство, особено преку намалување на космичкиот отпад, и гарантирање на безбедноста во космичките активности и минимизирање на евентуалната штета врз околината,

Повикувајќи се на одредбите содржани во договорите на Обединетите нации за космичкото пространство што се однесуваат на доставувањето целосни информации, за активностите спроведувани во космичкото пространство, особено преку регистрирање на објектите лансирани во космичкото пространство,

Констатирајќи ја потребата од доследност и предвидливост во однос на овластувањето и надзорот врз космичките активности и потребата од практичен правен систем за вклучување на невладините субјекти заради понатамошното поттикнување на усвојувањето правни рамки на национално ниво, и забележувајќи дека некои држави ги вклучуваат и националните космички активности од владин карактер во делокругот на оваа рамка,

Прејознавајќи дека државите презеле различни пристапи за регулирање на различните аспекти на националните космички активности, било преку единствен закон или преку збир од национални правни инструменти, и забележувајќи дека државите ги приспособиле своите национални правни рамки на сопствените специфични потреби и практични размислувања, и дека националните правни барања во голема мера зависат од опсегот на реализирани космички активности и од нивото на вклученост на невладините субјекти во нив,

Прејорачува, при усвојувањето на правни рамки за националните космички активности, во согласност со нивното домашно законодавство, земајќи ги предвид нивните специфични потреби и барања, државите соодветно да ги земат предвид следните елементи:

1. Делокругот на космички активности уредени од националната правна рамка може да вклучува, како што е соодветно, такви

аспекти од космичките активности какви што се: лансирање објекти во и нивното враќање од космичкото пространство, работата на местата за лансирање или за слетување, како и работата и контролата на космичките објекти во орбитата; други прашања за разгледување може да ги вклучуваат проектирањето и производството на космички летала, примената на космичката наука и технологија, истражувачките активности и самите истражувања;

2. Државата, земајќи ги предвид своите обврски како држава лансирач и држава која е одговорна за своите активности во космичкото пространство во согласност со договорите на Обединетите нации за космичкото пространство, треба да утврди национална надлежност врз космичките активности спроведувани од територија под нејзина јурисдикција и/или контрола; исто така, треба да издава дозволи и да обезбеди надзор врз космичките активности спроведувани на друго место од нејзините државјани и/или правни лица основани, регистрирани или со седиште на територија под нејзина јурисдикција и/или контрола, освен ако, сепак, друга држава има своја јурисдикција врз таквите активности, во кој случај државата треба да размисли да се воздржи од воведување двојни барања и да избегне наметнување непотребни оптоварувања;

3. Космичките активности треба да подлежат на овластување од надлежен национален орган; ваквиот орган или органи како и условите и процедурите за доделување, изменување, суспендирање и одземање на дозволата треба да бидат јасно и прецизно дефинирани во правната рамка; државите може да предвидат посебни процедури за лиценцирање и/или овластување на различни видови космички активности;

4. Условите под кои се доделува дозволата треба да бидат усогласени со меѓународните обврски на државите, особено со договорите на Обединетите нации за космичкото пространство и со останатите соодветни инструменти, и може да ги одразуваат интересите на националната безбедност и надворешната политика на државите; условите за доделување на дозволата треба да утврдат дека космичките активности се спроведуваат на безбеден начин и со минимални опасности за луѓето, животната околина или имотот и дека тие активности не доведуваат до штетно мешање со други космички активности; ваквите услови може да се однесуваат и на

искуството, стручноста и техничките квалификации на барателот и може да вклучат безбедносни и технички стандарди, особено оние што се во согласност со Упатствата од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство за намалување на космичкиот отпад²⁵;

5. Соодветните процедури треба да обезбедат постојан надзор и следење на одобрените космички активности, на пример, преку примена на систем од инспекции на лице место или поопшти барања за известување; извршните механизми може да вклучат административни мерки, какви што се суспендирањето или одземањето на дозволата и/или, каде што е соодветно, казни мерки;

6. Надлежниот национален орган треба да одржува национален регистар на објекти лансирани во космичкото пространство; од операторите или сопствениците на космичките објекти за кои се смета дека државата е држава лансирач или држава која е одговорна за националните активности во космичкото пространство во согласност со договорите на Обединетите нации за космичкото пространство, треба да се побара да поднесат информации до органот за да ѝ овозможат на државата во чиј регистар таквите објекти се впишани да ги поднесе соодветните информации до Генералниот секретар на Обединетите нации, во согласност со применливите меѓународни инструменти, вклучително и Конвенцијата за меѓународна одговорност за штетата предизвикана од космички објекти⁴ и во согласност со резолуциите на Генералното собрание 1721 Б (XVI) од 20 декември 1961 година и 62/101 од 17 декември 2007 година; државата може, исто така, да побара информации за секоја промена во главните намени на космичките објекти, особено кога тие станале нефункционални;

7. Државите може да ги разгледаат начините за барање обесштетување од операторите или сопствениците на космичките објекти, доколку нивната одговорност за надомест на штетата во согласност со договорите на Обединетите нации за космичкото пространство се активирала; со цел да се обезбеди соодветно покрите на барањата за надомест на штета, државите можат,

²⁵ Официјален записник од Генералното собрание, шеесет и вишора сесија, догајок бр. 20 (A/62/20), анекс.

доколку е потребно, да воведат услови за осигурување и процедури за обесштетување;

8. Постојаниот надзор врз космичките активности од невладините субјекти треба да биде гарантиран во случај на пренос на сопственоста или контролата врз космичкиот објект што се наоѓа во орбитата; националните прописи може да предвидат услови за овластување на преносот на сопственоста или обврски за поднесување информации за промената на работењето на космичкиот објект кој се наоѓа во орбитата.

Четвърти дел

Други документи

А. Упатства од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство за намалување на космичкиот отпад²⁶

1. Историја

Откако Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство го објави својот Технички извештај за космичкиот отпад во 1999 година²⁷, стана општопознато дека сегашната околина со космичкиот отпад претставува опасност за космичките летала во Земјината орбита. За целите на овој документ, под космички отпад се подразбираат сите објекти направени од човекот, вклучително и нивни делови или елементи, што се во Земјината орбита или што повторно влегуваат во атмосферата, а се нефункционални. Како што количината отпад продолжува да се зголемува, така ќе се зголемува и веројатноста за судири што може да доведат до евентуална штета. Дополнително, постои опасност од оштетување на површината на Земјата доколку отпадот го преживее повторното влегување во Земјината атмосфера. Затоа итната примена на соодветни мерки за намалување на отпадот се смета за разумен и неопходен чекор кон зачувувањето на космичката околина за идните генерации.

Историски гледано, главните извори на космички отпад во Земјините орбити се:

а) случајни или планирани распади што создаваат отпад со долг живот, и

б) намерно ослободен отпад за време на работењето на орбиталните степени на лансирачкото возило и космичкото летало. Во иднина, се очекува деловите создадени од судири да бидат значителен извор на космички отпад.

²⁶ Одобрени од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство на неговата педесетта седница и содржани во А/62/20, анекс, и одобрени од Генералното собрание со Резолуција 62/217 од 22 декември 2007 година.

²⁷ Издание на Обединетите нации, продажен бр. Е.99.I.17.

Мерките за намалување на космичкиот отпад може да се поделат во две пошироки категории: оние со кои се намалува создавањето на потенцијално штетен космички отпад на краток рок и оние со кои се ограничува неговото создавање на долг рок. Првите опфаќаат ограничување на создавањето космички отпад поврзан со мисијата и избегнување на распади во орбитата. Вторите се однесуваат на процедури за деактивирање со кои се отстрануваат искористените космички летала и орбиталните степени на лансирачкото возило од регионите во кои има оперативни космички летала.

2. Образложение

Се препорачува примена на мерките за намалување на космичкиот отпад бидејќи некој космички отпад има потенцијал да предизвика оштетување на космичкото летало доведувајќи до прекин на мисијата или до губење животи во случај на космички летала со екипаж. За орбитите во кои има летала со екипаж, мерките за намалување на космичкиот отпад се многу важни поради безбедносните последици врз екипажот.

Меѓуагенцискиот комитет за координација на космичкиот отпад (МКККО), состави збир од Упатства за ублажување на последиците, во кои се отсликани основните ублажувачки елементи на серија постоечки практики, стандарди, кодекси и прирачници изготвени од голем број национални и меѓународни организации. Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство ги препознава придобивките од високо квалитетни упатства, што се широко прифатени во глобалната космичка заедница. Затоа, беше формирана работна група за космички отпад (од Научно-техничкиот поткомитет на Комитетот) со цел да изработи препорачани упатства изработени врз основа на техничката содржина и основните дефиниции од упатствата за намалување на космичкиот отпад од МКККО и земајќи ги предвид меѓународните договори и начела на Обединетите нации за космичкото пространство.

3. Примена

Државите членки и меѓународните организации треба доброволно да преземат мерки преку националните механизми или преку нивните применливи механизми со цел да обезбедат примена на овие упатства до највисокиот можен степен преку процедури и практики за намалување на космичкиот отпад.

Овие упатства важат за планирање на мисијата и за работењето на новодизајнираните космички летала и орбиталните фази, и, ако е возможно, за постоечките. Упатствата не се правно-обврзувачки во согласност со меѓународното право.

Се препознава дека исклучоци од примената на одредени упатства или нивни елементи може да бидат оправдани, на пример од одредбите на договорите и начелата на Обединетите нации за космичкото пространство.

4. Упатства за намалување на космичкиот отпад

Следните упатства треба да се земат предвид при планирањето на мисијата, конструкцијата, производството и работните фази (лансирање, мисија и деактивирање) на космичкото летало и орбиталните степени на лансирачкото возило:

Упатство бр. 1: Ограничување на ослободениот отпад за време на редовното работење

Космичките системи треба да се така осмислени, што нема да ослободуваат отпад за време на редовното работење. Ако ова не е изводливо, тогаш влијанието на секој ослободен отпад врз космичката околина треба да се сведе на минимум.

Во првите неколку децении од космичката ера, конструкторите на лансирачките возила и космичките летала дозволуваа намерно ослободување на бројни објекти поврзани со мисијата во Земјината орбита, вклучувајќи, меѓу другото, покривки на сензорите, механизми за одвојување и распоредувачки елементи. Препознавајќи ја заканата од ваквите објекти, напорите на конструкторите се покажаа како делотворни во намалувањето на овој извор на космички отпад.

Упатство бр. 2: Минимизирање на веројатноста од распади за време на оперативните фази

Космичкото летало и орбиталните степени на лансирачкото возило треба да се конструирани така што ќе се избегнат грешки, што би можеле да доведат до ненадејни распади. Доколку се утврди состојба што води до таков дефект, треба да се испланираат и применат мерки за отстранување и пасивизирање, со цел да се избегне распадот.

Низ историјата, некои распади биле предизвикани од дефекти на космичкиот систем, како што се катастрофалните дефекти на погонот и системите за напојување. Со вметнување на можни сценарија за распад во анализите на настанувањето на дефекти, може да се намали веројатноста за овие катастрофални настани.

Уџајсџво бр. 3: Намалување на веројатноста за случајни судири во орбитата

При осмислувањето и развојот на планот и профилот на мисијата на космичкото летало и фазите на лансирачкото возило, треба да се пресмета и ограничи веројатноста од случаен судир со постоечки објекти за време на фазата на лансирање и орбиталниот век на системот. Доколку достапните орбитални податоци укажуваат на потенцијален судир, треба да се размисли за прилагодување на времето на лансирање или за маневри заради избегнување судир во орбитата.

Веќе се идентификувани некои случајни судири. Бројни студии покажуваат, дека како што бројот и количината на космичкиот отпад се зголемува, така е веројатно дека основниот извор на новиот космички отпад ќе бидат судирите. Некои држави членки и меѓународни организации веќе усвоија процедури за избегнување судири.

Уџајсџво бр. 4: Избегнување намерно уништување и други штетни активности

Препознавајќи дека зголеманата опасност од судир може да претставува закана за космичките операции, треба да се избегнува намерно уништување на секакви космички летала и орбитални степени на лансирачките возила, што се во орбитата или други штетни активности со кои се создава долгорочен отпад.

Кога намерните распади се неопходни, тие треба да се спроведат на доволно ниски надморски висини за да се намали времетраењето на стабилната орбита на формираните фрагменти.

Уџајсџво бр. 5: Минимизирање на веројатноста за распад предизвикан од енергетски резерви, по завршувањето на мисијата

Со цел да се ограничи опасноста од спонтан распад за други космички летала и орбитални степени на лансирачките возила, цела зачувана енергија во леталото треба да се испразни или да се обезбеди

кога повеќе не е потребна за работата на мисијата или за отстранување по завршувањето на мисијата.

Досега најголемиот процент од евидентираниот космички отпад потекнува од фрагментацијата на космичките летала и орбитални степени на лансирачките возила. Повеќето од овие откажувања биле ненамерни, а голем број се должат на напуштање на космичкото летало и лансирачкото возило во орбиталните степени со значителна количина зачувана енергија. Најнеефективната мерка за намалување била пасивизирањето на космичките летала и орбитални степени на лансирачките возила по завршувањето на мисијата. Пасивизацијата налага отстранување на сите видови складирана енергија, вклучително и преостанатите горива и компресираните течности и празнењето на уредите за складирање енергија.

Упатство бр. 6: Ограничување на долготрајното присуство на космичкото летало и орбиталните степени на лансирачкото возило во регионот на ниската Земјина орбита (НЗО) по завршувањето на мисијата

Космичкото летало и орбиталните степени на лансирачкото возило што ги завршиле работните фази во орбитите што минуваат низ регионот на НЗО треба да се отстранат од орбитата на контролиран начин. Ако ова не е возможно, тогаш треба да се отстранат во орбитите со кои ќе се избегне нивно долгорочно присуство во регионот на НЗО.

Кога се носат одлуки за потенцијалните решенија за отстранување на објектите од НЗО, треба да се обезбеди дека отпадот што преживеал да стигне до површината на Земјата нема да претставува непотребен ризик за луѓето или имотот, вклучително и преку загадување на околината предизвикано од опасни материи.

Упатство бр. 7: Ограничување на долготрајното влијание на космичкото летало и орбиталните степени на лансирачкото возило во регионот на геосинхрона Земјина орбита (ГЗО) по завршувањето на мисијата

Космичкото летало и орбиталните степени на лансирачкото возило што ги завршиле работните фази во орбитите што минуваат низ регионот на ГЗО треба да се остават во орбитите во кои се избегнува нивно долгорочно влијание во регионот на ГЗО.

За космичките објекти во или во близина на регионот на ГЗО, може да се намали веројатноста за идни судири преку сместување на објектите

што се на крајот од мисијата во орбита над регионот на ГЗО така што нема да влијаат врз или да се вратат во регионот на ГЗО.

5. Осовременување

Истражувањата од државите членки и меѓународните организации во областа на космичкиот отпад треба да продолжат во духот на меѓународната соработка со цел да се зголемат придобивките од иницијативите за намалување на космичкиот отпад. Овој документ ќе биде ревидиран и може да биде осовременет, ако е неопходно, за да се земат предвид новите сознанија.

6. Упатување

Референтната верзија на Упатствата на МКККО за намалување на космичкиот отпад во времето на издавање на овој документ е содржана во анексот на документот A/AC.105/C.1/L.260.

За подетален увид во описот и препораките од мерките за намалување на космичкиот отпад, државите членки и меѓународните организации може да ја консултираат најновата верзија од Упатствата на МКККО за намалување на космичкиот отпад и други придружни документи, кои може да се најдат на веб-локацијата на МКККО (www.iadconline.org).

Б. Безбедносна рамка за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство²⁸

Предговор

Нуклеарните извори на енергија (НИЕ) што се користат во космичкото пространство беа развиени и се применуваа за такви космички цели при коишто уникатните услови на мисијата и ограничувањата во поглед на електричната енергија и управувањето со температурата не ја допуштаа употребата на ненуклеарни извори на енергија. Ваквите мисии вклучуваа меѓупланетарни мисии до надворешните граници на Сончевиот систем за кои соларните панели не беа соодветни како извор на електрична енергија поради долгото времетраење на овие мисии при голема оддалеченост од Сонцето.

Врз основа на сегашните знаења и можности, НИЕ во космосот се единствената изводлива енергетска опција за снабдување со енергија на некои космички мисии и значително проширување на можностите за други. Неколку тековни и планирани мисии не би биле можни без употреба на НИЕ во космосот. Примената на НИЕ во космосот кои се користеле во минатото, моментално се користат и се очекува да се користат во иднина вклучуваат радиоизотопски енергетски системи (на пример, радиоизотопски термоелектрични генератори и радиоизотопски греачи) и системи со нуклеарни реактори за напојување и погон. Присуството на радиоактивни материјали или нуклеарни горива во НИЕ во космосот, како и можноста да предизвикаат штета за луѓето и за околината на Земјината биосфера поради несреќа, налага безбедноста секогаш да биде составен дел од конструкцијата и користењето на НИЕ во космосот.

Во споредба со земската примена, при употребата на НИЕ во космичкото пространство, треба да се земат предвид уникатни

²⁸ Одобрена од Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство на својата четириесет и втора сесија и содржана во А/АС.105/934.

безбедносни прашања. За разлика од многуте земски примени на нуклеарната енергија, космичките примени се поретки и нивните барања може значително да се разликуваат во зависност од конкретната мисија. Лансирањето на мисијата и космичките работни услови наметнуваат ограничувања во поглед на големината, масата и други ограничувања поврзани со космичката околина што не постојат кај многу нуклеарни капацитети на Земјата. Кај некои примени, НИЕ во космосот мора да работат самостојно на голема оддалеченост од Земјата и во сурови околини. Во случај на несреќа поради грешки при лансирањето и ненамерен повторен влез, НИЕ може да бидат изложени на екстремни физички услови. Овие и други уникатни безбедносни прашања за употребата на НИЕ во космосот значително се разликуваат од оние за нуклеарните системи на Земјата и не се обработени во безбедносните упатства за земското користење на нуклеарната технологија.

По првичните дискусии и подготовки, Научно-техничкиот поткомитет на Комитетот за мирољубива употреба на космичкото пространство на Обединетите нации и Меѓународната агенција за атомска енергија (МААЕ) се согласија во 2007 година заеднички да подготват безбедносна рамка за употреба на НИЕ во космичкото пространство. Оваа соработка ја обедини стручноста на Научно-техничкиот поткомитет во употребата на НИЕ во космосот со добро воспоставените процедури од МААЕ за развој на безбедносни стандарди за нуклеарната безбедност кај земските примени. Безбедносната рамка за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство претставува технички консензус на овие две тела.

Безбедносната рамка е наменета да се употребува како сет насоки за национални цели. Насоките што ги содржи се доброволни и не се правно-обврзувачки во согласност со меѓународното право.

Безбедносната рамка не е публикација во изданијата за безбедносни стандарди од МААЕ, туку претставува дополнување на овие изданија со тоа што дава насоки за уникатните прашања за нуклеарната безбедност во соодветните фази на лансирање, работа и деактивирање на мисијата што применува НИЕ во космосот. Таа ги надополнува постоечките национални и меѓународни безбедносни упатства и стандарди за активности на Земјата што вклучуваат проектирање, производство, тестирање и транспорт на НИЕ во космосот. Безбедносната рамка е изработена земајќи ги предвид соодветните начела и меѓународни договори. Безбедносната рамка не е додаток, замена или толкување на ниту едно од тие начела или меѓународни договори.

Безбедносната рамка става посебен акцент на заштитата на луѓето и околината на Земјината биосфера од евентуални опасности поврзани со соодветните фази на лансирање, работа и деактивирање на мисијата што применува НИЕ во космосот. Заштитата на луѓето во космосот е предмет на тековни истражувања и е надвор од делокругот на Безбедносната рамка. Исто така, заштитата на околните на другите небесни тела останува надвор од опсегот на Безбедносната рамка.

Безбедносните поими што се користат во Безбедносната рамка се дефинирани во Безбедносниот поимник на МААЕ. Како што се употребува тука, поимот „нуклеарна безбедност“ опфаќа радијациска безбедност и радијациска заштита. Дополнителните поими што се специфични за примена на НИЕ во космосот се дефинирани во делот од Безбедносната рамка насловен како „Речник на поими“.

Да сумираме, целта на Безбедносната рамка е да ја унапреди безбедната употреба на НИЕ во космичкото пространство; како таква, важи за сите примени на НИЕ во космосот без исклучок.

Научно-техничкиот поткомитет и МААЕ сакаат да изразат благодарност до сите кои помогнаа во пишувањето и прегледувањето на текстот на Безбедносната рамка, како и во процесот за постигнување консензус.

Вовед

Историјат

Нуклеарните извори на енергија (НИЕ) што се користат во космичкото пространство²⁹ беа развиени и се користеа во космичките летала каде што уникатните услови на мисијата и ограничувањата во поглед на електричната енергија и управувањето со температурата не ја допуштаа употребата на нуклеарни извори на енергија. Ваквите мисии вклучуваа меѓупланетарни мисии до надворешните граници на Сончевиот систем за кои соларните панели не беа соодветни како извор на електрична енергија поради долгото времетраење на овие мисии при голема оддалеченост од Сонцето.

Примената на НИЕ во космосот кои се користеле во минатото, моментално се користат и се очекува да се користат во иднина вклучуваат

²⁹ Како што е употребен овде, поимот „космичко пространство“ е синоним со „космос“.

радиоизотопски енергетски системи (вклучувајќи радиоизотопски термоелектрични генератори и радиоизотопски греачи) и системи со нуклеарни реактори за напојување и движење. НИЕ во космосот овозможува голем број на тековни мисии. Врз основа на сегашните знаења и можности, НИЕ во космосот се единствената изводлива енергетска опција за напојување со енергија на некои космички мисии и значително проширување на можностите за други мисии.

И условите на редовно работење и условите на потенцијални несреќи при примената на НИЕ во космосот во фазите на лансирање, работа и деактивирање, значително се разликуваат од условите на работење на Земјата. Лансирањето и космичките околии наметнуваат многу посебни безбедносни барања при проектирањето и експлоатирањето на НИЕ во космосот. Покрај тоа, космичките мисии наметнуваат барања за уникатен дизајн за потребите на мисијата со НИЕ во космосот, космичките летала, системите за лансирање и работата на мисијата.

Присуството на радиоактивни материјали или нуклеарни горива во НИЕ во космосот, како и можноста да предизвикаат штета за луѓето и за околината на Земјината биосфера поради несреќа, налага безбедноста секогаш да биде составен дел од конструкцијата и примената на НИЕ во космосот. Безбедноста (т.е. заштитата на луѓето и околината)³⁰ треба да се фокусира на целата намена, а не само на делот со НИЕ во космосот. Сите елементи на примената може да влијаат врз нуклеарната безбедност. Затоа, безбедноста мора да се согледа во контекст на целата примена на НИЕ во космосот што ги опфаќа НИЕ во космосот, космичкото летало, системот за лансирање, планот на мисијата и правилата за летање.

Цел

Целта на оваа публикација е да обезбеди насоки преку давање модел за безбедносна рамка. Рамката обезбедува основа за развој на национални и меѓународни меѓувладини безбедносни рамки истовремено овозможувајќи флексибилност во прилагодувањето на ваквите рамки кон специфичните примени на НИЕ во космосот и кон организациските структури. Ваквите национални и меѓународни меѓувладини рамки треба да вклучат и технички и програмски елементи за намалување на ризиците што доаѓаат со употребата на НИЕ во космосот. Примената на ваквите

³⁰ Како што е употребен овде, поимот „луѓе и околина“ е синоним со поимот „луѓе и околината на Земјината биосфера“.

рамки не само што ќе изгради доверба кај светската јавност дека НИЕ во космосот се лансираат и се користат на безбеден начин, туку може да ја олесни и билатералната и мултилатералната соработка во космичките мисии кои употребуваат НИЕ. Насоките содржани овде го одразуваат меѓународниот консензус за мерките неопходни за да се постигне безбедност и без исклучок важат за сите примени на НИЕ во космосот.

Делокруг

Безбедносната рамка за употреба на нуклеарните извори на енергија во космичкото пространство првенствено ја покрива безбедноста за соодветните фази на лансирање, работа и деактивирање од примената на НИЕ во космосот. Насоките ги опфаќаат и програмскиот и техничкиот аспект на безбедноста, вклучувајќи ги конструкцијата и примената на НИЕ во космосот. Сепак, подробната примена на овие насоки зависи од нивната специфична конструкција и намената. Со применувањето на насоките содржани во Безбедносната рамка ќе се надополнат постоечките стандарди што опфаќаат други аспекти од примената на НИЕ во космосот. На пример, активностите што се спроведуваат за време на земската фаза од примената на НИЕ во космосот, како што се развојот, тестирањето, производството, ракувањето и транспортот, се обработени во националните и меѓународните стандарди за земските нуклеарни капацитети и активности. Слично, ненуклеарните безбедносни аспекти од примената на НИЕ во космосот се обработени во соодветни безбедносни стандарди на владините и меѓународните меѓувладини организации (на пример, регионалните космички агенции).

Постои голема ризница на знаења за воспоставување на безбедносни рамки за примената на НИЕ во космосот во однос на заштитата на луѓето и околината на Земјината биосфера. Сепак, сè уште не постојат споредливи научни податоци што би послужиле како технички солидна основа за развој на рамка за примената на НИЕ во космосот од гледна точка на заштитата на луѓето во единствените услови во космосот и надвор од Земјината биосфера. Затоа, заштитата на луѓето во космосот, што се дел од мисиите што применуваат НИЕ во космосот, не е дел од делокругот на Безбедносната рамка. Исто така, заштитата на околните на други небесни тела останува надвор од опсегот на Безбедносната рамка.

Безбедносна цел

Основната безбедносна цел е да се заштити луѓето и околината на Земјината биосфера од евентуални опасности поврзани со соодветните фази на лансирање, работа и деактивирање при примената на нуклеарни извори на енергија во космосот.

Владите, меѓународните меѓувладини организации и невладините субјекти вклучени во примената на НИЕ во космосот треба да преземат мерки за да обезбедат дека луѓето (индивидуално и колективно) и околината се заштитени без прекумерно да ја ограничат примената на НИЕ во космосот.

Насоките за постигнување на основната безбедносна цел се групирани во три категории: препораки до владите (дел 3, подолу), што се однесуваат за владите и соодветните меѓународни меѓувладини организации што овластуваат, одобруваат или спроведуваат космички мисии со НИЕ; препораки за управувањето (дел 4, подолу) што се однесуваат за раководството на организациите што спроведуваат космички мисии со НИЕ; и технички препораки (дел 5, подолу) што се однесуваат на планирањето, развојот и фазите на мисијата што применува НИЕ во космосот.

Препораки до владите

Овој дел содржи насоки за владите и соодветните меѓународни меѓувладини организации (на пример, регионалните космички агенции) кои овластуваат, одобруваат или спроведуваат космички мисии со НИЕ. Одговорност на владите е да воспостават безбедносни политики, услови и процедури; обезбедување усогласеност со таквите политики, услови и процедури; обезбедување дека има прифатливо оправдување за користењето на НИЕ во космосот споредено со другите алтернативи; воспоставување официјални процедури на овластување за лансирање на мисијата; и подготовка и одговор при катастрофи. За мултинационалните или мултиорганизациските мисии, во соодветните важечки инструменти треба јасно да се дефинира поделбата на овие одговорности.

Безбедносни политики, услови и процедури

Владите кои овластуваат или одобруваат космички мисии со нуклеарни извори на енергија треба да воспостават безбедносни политики, услови и процедури.

Владите и соодветните меѓународни меѓувладини организации кои овластуваат или одобруваат космички мисии со НИЕ, без разлика дали таквите мисии се спроведуваат од владини агенции или од невладини субјекти, треба да воспостават и да обезбедат усогласеност со своите соодветни безбедносни политики, услови и процедури за да ги постигнат основната безбедносна цел и сопствените безбедносни критериуми.

Оправдување за употребата на нуклеарни извори на енергија во космосот

Владината процедура за издавање дозвола на мисијата треба да потврди дека образложението за примената на нуклеарен извор на енергија во космосот е соодветно оправдана.

Примената на НИЕ во космосот може да претставува ризик за луѓето и за околината. Поради оваа причина, владите и соодветните меѓународни меѓувладини организации кои ги овластуваат, одобруваат или спроведуваат космичките мисии со НИЕ треба да обезбедат дека во образложението за секоја примена на НИЕ во космосот се разгледуваат алтернативите и дека оправданието е соодветно аргументирано. Процедурата треба да ги земе предвид придобивките и ризиците за луѓето и за околината поврзани со соодветните фази на лансирање, работа и деактивирање при примената на НИЕ во космосот.

Овластување за лансирање на мисијата

Треба да се воспостави и одржува процедура на овластување за лансирање на мисијата која применува нуклеарен извор на енергија во космосот.

Владата која го надгледува и одобрува лансирањето на космичките мисии со НИЕ треба да воспостави процедура на овластување за лансирање на мисијата со особено внимание на аспектите од нуклеарната безбедност. Процедурата треба да опфати проценка на сите релевантни информации и гледишта од другите вклучени организации. Процедурата на овластување за лансирање на мисијата треба да ги надополни

процедурите на овластување кои ги покриваат ненуклеарните и земските аспекти од безбедноста на лансирањето. Независна оценка на безбедноста (т.е. ревизија за соодветноста и полноважноста на безбедносните решенија, спроведена независно од организацијата која ја реализира мисијата) треба да биде составен дел од процедурата за овластување. Независната безбедносна проценка треба да ја опфати сета намена на примената на НИЕ во космосот – вклучувајќи ги НИЕ во космосот, космичкото летало, системот за лансирање, планот на мисијата и правилата за летање - при оценувањето на ризикот за луѓето и околината од релевантните фази на лансирање, работа и деактивирање на космичката мисија.

Подготвеност и одговор при катастрофи

Треба да се најраваат подготвки за одговор при евентуални катастрофи со нуклеарен извор на енергија во космосот.

Владите и соодветните меѓународни меѓувладини организации кои овластуваат, одобруваат или спроведуваат космички мисии со НИЕ треба да бидат подготвени веднаш да одговорат во итни случаи за време на лансирањето и на мисијата што може да доведат до радијациско изложување на луѓето и до радиоактивно загадување на Земјината околина. Подготовката за одговор при катастрофи вклучува планирање за итни случаи, обука, вежби и изработка на процедури и протоколи за комуникација, вклучително и пишување на евентуалните известувања за несреќата. Треба да се изготват планови за одговор на катастрофите за да се ограничат радиоактивното загадување и изложеноста на радијација.

Препораки за управување

Овој дел содржи насоки за раководството на организациите вклучени во примената на НИЕ во космосот. Во контекст на Безбедносната рамка, раководството треба да се придржува до владините и соодветните меѓувладини безбедносни политики, услови и процедури заради постигнување на основната безбедносна цел. Одговорностите на раководството вклучуваат прифаќање на главната одговорност за безбедноста, овозможување пристап до доволно ресурси за безбедноста и унапредување и одржување стабилна безбедносна култура на сите организациски нивоа.

Одговорност за безбедноста

Организацијата која спроведува космичка мисија со нуклеарен извор на енергија треба да сноси главна одговорност за безбедноста.

Организацијата што ја спроведува космичката мисија со НИЕ има главна одговорност за безбедноста. За исполнување на воспоставените безбедносни барања за примена на НИЕ во космосот, оваа организација треба да ги вклучи сите релевантни учесници во мисијата (снабдувачот на космичкото летало, снабдувачот на лансирачкото возило, снабдувачот на НИЕ, снабдувачот на местото на лансирање) или да има склучено формални договори со нив.

Раководството треба да ги има следните специфични безбедносни одговорности:

а) Воспоставување и одржување на неопходната техничка стручност;

б) Обезбедување соодветни обука и информации за сите релевантни учесници;

в) Воспоставување процедури за унапредување на безбедноста во сите разумно предвидливи услови;

г) Развој на специфични безбедносни критериуми, доколку е потребно, за мисии кои користат НИЕ во космосот;

д) Спроведување и документирање на безбедносни тестови и анализи како неопходни документи за владиниот процес на овластување за лансирање на мисијата;

е) Земање предвид на веродостојните спротиставени гледишта за безбедносните работи;

ж) Навремено обезбедување соодветни и точни информации за јавноста.

Управување и остварување на безбедносните цели

Организацијата што спроведува космички мисии со нуклеарни извори на енергија треба да воспостави и да одржува делотворно лидерство и управување со безбедноста.

Водството во работите поврзани со безбедноста треба да се покаже на највисоко ниво во организацијата што ја спроведува мисијата. Управувањето со безбедноста треба да биде дел од целокупното

раководење на мисијата. Управувачкиот тим треба да развива, применува и одржува безбедносна култура која овозможува безбедност и ги исполнува условите на владините процедури за овластување за лансирање на мисијата.

Безбедносната култура треба да го вклучи следното:

- а)* Воспоставување командна одговорност, разграничување на одговорностите и линии на комуникација;
- б)* Повратно мислење и континуирано подобрување;
- в)* Индивидуална и колективна заложба за безбедност на сите организациски нивоа;
- г)* Отчетност на организацијата и индивидуите на сите нивоа за безбедносните работи;
- д)* Став на учење и љубопитност со цел да се обесхрабри лежерен пристап во однос на безбедноста.

Технички препораки

Овој дел содржи технички насоки за организациите вклучени во примената на НИЕ во космосот. Овие насоки се однесуваат на планирањето, развојот и фазите на мисијата што вклучува примена на НИЕ во космосот. Ги опфаќа следните клучни области за развој и овозможување техничка основа за процедурите на овластување и доделување дозволи и за подготвеноста и одговорот при катастрофи:

- а)* Создавање и одржување капацитети за проектирање и спроведување на испитувања и анализи за постигнување нуклеарна безбедност;
- б)* Користење на овие капацитети при процесите на проектирање, исполнување на условите и овластувањето за лансирање на мисијата која применува НИЕ во космосот (т.е. НИЕ во космосот, космичкото летало, системот за лансирање, планот на мисијата и правилата за летање);
- в)* Проценка на ризиците од радијација за луѓето и околината што потекнуваат од евентуалните несреќи и обезбедување дека ризикот е прифатлив и низок онолку колку што е разумно можно;
- г)* Преземање мерки за менаџирање со последиците од евентуалните несреќи.

Техничка оспособеност во нуклеарната безбедност

Треба да се воспостави и одржува техничка стручност за нуклеарната безбедност во примената на нуклеарни извори на енергија во космосот.

Поседувањето на техничка стручност во нуклеарната безбедност е суштинска за исполнување на безбедносната цел. Од најраната фаза во развојот на примената на НИЕ во космосот, организациите, во согласност со своите одговорности, треба да воспостават капацитети за проектирање, тестирање и анализа за нуклеарна безбедност, вклучително и стручен персонал и ресурси, како што е соодветно. Овие капацитети треба да се одржуваат во текот на сите соодветните фази од космичките мисии со НИЕ.

Стручноста во нуклеарната безбедност треба да вклучува:

- а) Строго дефинирање на сценаријата за несреќи со примена на НИЕ во космосот и проценка за веројатноста од нивно настанување;
- б) Карактеризирање на физичките околности на коишто може да бидат изложени НИЕ во космосот и нивните делови при редовното работење, како и при евентуални несреќи;
- в) Проценување на евентуалните последици врз луѓето и околината во случај на евентуални несреќи;
- г) Утврдување и проценка на вградените и конструктивните безбедносни карактеристики заради намалување на ризикот од евентуални несреќи за луѓето и околината.

Безбедност во проектирањето и развојот

Процесиите на проектирање и развој треба да гарантираат највисоко можно ниво на безбедност.

Основниот пристап кон исполнување на безбедносната цел треба да биде намалување на ризиците од редовното работење и евентуалните несреќи на најниското можно ниво преку воспоставување сеопфатни процеси на проектирање и развој во кои се земаат предвид безбедносните аспекти во контекст на целата примена на НИЕ во космосот (т.е. НИЕ во космосот, космичкото летало, системот за лансирање, планот на мисија и правилата за летање). Нуклеарната безбедност треба да се земе предвид од најраните фази на проектирањето и развојот и во текот на сите фази на мисијата. Процесите на проектирање и развој треба да вклучуваат:

а) Одредување, проценка и примена на превентивни мерки, конструктивни карактеристики и средства за контрола, што:

- (i) Ја намалуваат веројатноста од евентуални несреќи при кои може да се испуштат радиоактивни материјали;
- (ii) Го намалуваат обемот на можни испуштања и евентуалните последици од нив;

б) Примена на научените лекции од претходните искуства;

в) Проверка и потврда на пропишан начин на безбедносните карактеристики на конструктивниот облик и средствата за контрола, преку тестови и анализи;

г) Употреба на анализа на ризиците заради оценување на делотворноста на конструктивните карактеристики и средствата за контрола, како и обезбедување повратни информации за користење при проектирањето;

г) Спроведување ревизија на проектот со цел гарантирање на неговата безбедност.

Проценки на ризикот

Заради утврдување на карактеристиките на ризиците од радијација за луѓето и за околината, треба да се вршат проценки на ризиците.

Треба да се проценат радијациските ризици за луѓето и за околината од евентуалните несреќи за време на соодветните фази на лансирање, работа и деактивирање при примена на НИЕ во космосот и да се определат неизвесностите онолку колку што е можно. Проценките на ризиците се од суштинско значење во процедурата на овластување за лансирање на мисијата.

Ублажување на последиците од несреќи

Треба да се вложат сите изводливи напори за ублажување на последиците од евентуалните несреќи.

Како дел од безбедносниот процес за примена на НИЕ во космосот, треба да се оценуваат мерките за ублажување на последиците од несреќи со потенцијал да испуштат радиоактивен материјал во Земјината околина. Треба да се воспостават и овозможат неопходните капацитети,

како што е соодветно, за навремена поддршка на активностите за ублажување на последиците од несреќи, вклучувајќи:

а) Подготовка и спроведување на планови за вонредни околности со цел прекин на текот на несреќата што може да доведе до радијациски опасности;

б) Утврдување дали дошло до испуштање на радиоактивен материјал;

в) Опис на локацијата и природата на ослободениот радиоактивен материјал;

г) Опис на областите загадени со радиоактивни материјали;

д) Препорачување заштитни мерки за ограничување на изложеноста на населението во погодените подрачја;

е) Подготовка на соодветни информации за несреќата со цел известување на соодветните влади, меѓународни организации, невладини субјекти и пошироката јавност.

Речник на поими

Овој речник ги дефинира поимите кои се специфични за примената на НИЕ во космосот. Општите безбедносни поими употребени во Безбедносната рамка се дефинирани во *Безбедносниот речник на МААЕ, издание од 2007 година*³¹.

Фаза на деактивирање: временскиот период по активниот и корисниот живот на космичкото летало.

Правила за летање: збир од претходно планирани одлуки за минимизирање на бројот на одлуки носени во реално време потребни за редовни и вонредни ситуации кои влијаат врз мисијата.

Лансирање: збир од активности на местото на лансирање со кои космичкото летало се носи до претходно определена орбита или траекторија на летање.

Фаза на лансирање: временскиот период што го опфаќа следното: подготовки пред лансирањето на местото предвидено за лансирање, полетување, искачување, работа на горните (или носечките) степени, распоредување на корисниот товар и сите други активности поврзани со носењето на космичкото летало во претходно определена орбита или траекторија на летање.

Лансирачко возило: секое движечко возило вклучувајќи горни (или носечки) степени конструирани за носење на корисниот товар во космосот.

Систем за лансирање: лансирачко возило, инфраструктура на местото на лансирање, придружни капацитети, опрема и процедури потребни за лансирање на корисниот товар во космосот.

Мисија: лансирање и работа (вклучително и аспектите од фазата на деактивирање) на корисниот товар (пр. космичкото летало) надвор од Земјината биосфера за специфична цел.

Одобрение за мисијата: дозвола од владин орган за продолжување на активностите за подготовка на мисијата за лансирање и работа.

³¹ Меѓународна агенција за атомска енергија, *МААЕ Безбедносен речник: Терминологија која се употребува во нуклеарната безбедност и радијационата заштита*, издание од 2007 година (Виена, 2007).

План на мисијата: осмислување на траекторијата и маневрите на космичката мисија врз основа на целите на мисијата, способностите на лансирачкото возило и космичкото летало, и ограничувањата на мисијата.

Овластување за лансирање на мисијата: дозвола издадена од владин орган за лансирање и работа на мисијата.

Нуклеарен извор на енергија во космосот: уред што користи радиоизотопи или нуклеарен реактор за создавање електрична енергија, топлина или погон за примена во космосот.

Примена на нуклеарен извор на енергија во космосот: целокупниот систем (нуклеарниот извор на енергија во космосот, космичкото летало, системот за лансирање, планот на мисијата, правилата за летање и т.н.) што се користи во спроведувањето на космичката мисија со нуклеарен извор на енергија во космосот.

ISBN 978-608-67314-1-0

Ова дело се издава во име на Обединетите нации.